

in epistolam I ad Timotheum I.

alioz ibi. **T**os autē ꝛc. Dicit ergo. His qui sunt huius
modi denunciamus severe ut prelati. obsecramus autē
charitativē ut pater eorum. panem suum non alienum:
sed debitum sibi scz licite acquisitum cum silentio id est
sine iniquitate non discurrēdo. **Esa. 30. Cultus** iusticie
siletium. **Eze. 33. Multa** malicia docuit ociositas. **Dei**
cū dicit. **Tos autē ꝛc.** ex parte alioz nō peccantiū duplex
adhibz remediū. **Primo** scz q̄ non cessent benefaciēdo.
Secūdo q̄ illos corripiant ibi. **Q̄ si quia ꝛc.** Dicit ergo.
Tos autē ꝛc. Quasi dicat. **Nolite** desicere benefaciendo
licet ociosi abutantur. **Gal. 5. Bonum** facientes non des-
ciamus ꝛc. **Et hoc** necessarium est etiam si operent ma-
nibus et non desset eis aliqd. qz necessaria est alijs sub-
ventio. **Deinde** cū dicit. **Q̄ si quis ꝛc.** innuit q̄ cor-
rigant. **Et pmo** ostendit quo ordine puniant. **Secundo**
ostendit effectum pene ibi. **Et confundant.** **Tertio** sinez
ibi. **Et nolite ꝛc.** In ordine vero pmo ponit culpā. **De-
cundo** eius manifestationem. **Tertio** eius punitionem.
Culpa est inobedientia. et ideo dicit. **Q̄ si quis non obe-**
dierit. 1. Reg. 15. Quasi peccatū ariolandi est repugna-
re et quasi zelus idolatrie nolle acquiescere. **Manife-**
statio et convictio ponit cum dicit. **Huc** q̄ epistolam nos-
trate id est manifestate p̄ veritatis inquisitionē. **Job. 29.**
Causa quā nesciebā diligentissime investigabā. **Pena**
eoz est sententia excommunicationis. **Hi** dicit. **Et nō con-**
miscemini cum illo. **1. Corin. 5. Cum** butusmodi nec ci-
bum sumere. **2. Jo. Nolite** euz recipere in domū nec aue-
ei dixeritis. **Hic** nota q̄ excommunicatio insignit p̄ inobe-
dientia. et debet tñ esse conuictus. **Unde** dicit. **Si quis**
non obedierit. p̄ epistolā vestrā hunc notate id est signifi-
cate nobis ut puniat. et tamen vos interim ne cōmiscēas
mini cum illo. **Sed** effectus pene est ut confundat et ex
hoc respiciat. **Eccl. 4. Est** confusio adducens peccatum
et est confusio adducens gloriam. **ꝛc.** **Finis** autē et inten-
tio debet esse eius correctio quaz intendit charitas. **Hi**
dicit. **Et nolite ꝛc.** quia nō debet fieri ex livore odij. sed
ex studio charitatis. **Quasi** dicat. **Q̄ ipsum** vitatis non
fiat ex odio inimicitie. **Matth. 5. Diligite** inimicos ves-
tros. benefacite his qui oderunt vos. **ꝛc.** **Et ideo** dicit.
Sed corripite ut fratē. **In** quo ostendit charitas. **p̄s.**
Ecce q̄ bonum et q̄ iocundum habitare fratres in vñ.
Deinde euz dicit. **Ipsē** autem ꝛc. concludit epistolā.
Et pmo ponit cōclusio. **Secundo** salutatio que est quasi
epistole sigillum ibi. **Salutatio** ꝛc. **Iterū** p̄ma in duas.
qz eis pmo optat dona dei. **Secundo** ipsum deum ibi.
Dominus sit ꝛc. **Quantū** ad p̄mum dicit. **Ipsē** ꝛc. **Deo**
dicit esse pacis q̄m ad duo. **Par** ei sicut i duo? ut scz
homo concordet ad seipsum et ad alios. **Et neutrum** pos-
test haberi sufficienter nisi in deo. qz sibi non concordat
sufficienter nisi in deo et minus alijs. quia tunc affectus
dominis concordat in seipso: qm qd videt fm vnum suffi-
cit q̄m ad omnes qd nihil potest esse nisi p̄ deum. **p̄s.**
Qui replet in bonis desideria tuū. **Quicūqz** em̄ alia p̄-
ter deum non sufficiunt ad omnes: s̄z deus sufficit. **Jo. 16.**
In me p̄cezes habebitis ꝛc. **Item** hoies nō vniunt inē
se nisi in eo qd ē cōmune inter eos. et hoc est maxie deo.
Et ideo dicit. **Deus** pacis det non pacem temporalem:
sed sempiternā id est spirituales que hic incipit et ibi pers-
ficatur. **p̄s.** **Qui** posuit fines tuos pacem. **Et hoc** in omni
loco. et in toto mundo apud fideles. **Quantum** ad se-
cundum dicit. **Dñs** sit ꝛc. qz nihil aliud bene habet nisi
ipsū habeat p̄ fidem et charitatē. **Salutatio** hoc dicit
p̄pter infideles puerentes eplaz eius. **Gal. ultimo.** **Al-**
dere qualibz lris scripsi vobis manu mea ꝛc. **Quod** est
signū ꝛc. **Gratia** gratitutum donū dei qd gratos vos red-
dit deo ꝛc. **Jo. 1. Gratia** et veritas p̄ eum christū facta ē.

Explicit deuota et subtilis explanatio angelici doctoris
sancti Thome aquinatis ordinis fratrum predicatorum
sup̄ epistolā secundā et vltima gloriofi apli sancti Pauli
ad Thessalonicenses.

Incipit deuotissima postilla eiusdem san-
cti doctoris Thome aquinatis ordinis fra-
trum predicatorum super p̄ma epistola eius-
dem sanctissimi Pauli apli ad Timotheū

Prologus.

In manu

dei potestas terret: et ex-
crabilis omnis iniquitas gen-
tium et vtilis rectorē sus-
citabit in tempore super il-
lā. **Eccl. 10. Hec** verba ma-
terte huius epistole cōueni-
unt. **Prus** em̄ instru-
it ecclesiam i his que ad
eius vnitatem pertinent

Dic instruit ipsos rectores ecclesie qui sunt quasi p̄nci-
palia mēbra eius. **Circa** quod videnda est ista instructio
et vtilitas. **Instructio** ē i deo: qz In manu dei ꝛc. **Et hoc**
tripliciter. qz ab ipso exorit. **Ro. 13. Non** est potestas ni-
si a deo. **Item** q̄ fm deus debet regulari. **puer. 8. Per**
me reges regnant et conditores legum iusta decernunt.
ꝛc. **Item** qz fm dei dispositionē eoz potestas fundatur.
Dan. 2. Et ipse mutat tempora et etate: transfert regna
atqz cōstituit ꝛc. **Item** vtilitas eoz ostendit: qz est ad cobis-
bendā nequiam hoim. qz execrabilis ois iniquitas gentiū.
infra. 1. Iusto non est lex posita. **Rectores** legis triplici-
ter dñt se habere ad mala. **Prō** vt ea corde odio hēant
2. Machab. 3. Hic odio habentes mala ꝛc. **Secundo** vt
p̄hibeat ea ne fiant. **puer. 20. Rex** q̄ sedet in solio iudi-
cij dissipat omne malū intuitu suo. **Tertio** vt facta puni-
ant. **Ro. 13. Minister** em̄ dei ē vindex in iram ei q̄ male
agit. **Tertio** videnda est vtilitas ibi. **Stiles** rectorē ꝛc.
Et ad tria ē vtilis rector q̄ notant. **Eccl. 49. Joseph** p̄nci-
peps fr̄m firmamentū genti: rector fr̄m. **Stabilimentū**
p̄pli. **Primo** p̄nceps fr̄m vt gentē sustentet p̄ potētā
Esa. 19. Et rex fortis dñabit eoz ꝛc. **Rector** fr̄m dirigit
do p̄ sapiaz. **Esa. 32. Princeps** ea q̄ sunt digna p̄ncipe co-
gitabit ꝛc. **Eccl. 10. In** medio fratrum rector illoz. **Stabili-**
mentū populi vt cobibeat ab iniustis p̄ iusticiā. **p̄s.** **Tu**
p̄p̄m humilē saluū facies et oculos sup̄boz humiliabis
ꝛc. **Et sic** patet materia haz eplaz. qz est ad instructionē
rectoz populi fidelis in q̄ quidā preferunt in sp̄ualibz s̄s-
cut prelati ecclesiaz q̄s pmo instruit. **Quidā** vero in tē-
poralibz q̄s. 2. monet. **Et hoc** i eplā ad philēsi. **Circa** p̄-
mū tres sunt epistole fm tria q̄ cōpetit plato: quoz p̄-
mū est vt gubernet populū. **Scdm** vt p̄ populo subdito
patiat. **Tertū** vt malos coherceat. **Primū** in p̄ma ad
Timotheū. **Scdm** in secūda vbi agit de martyrio. **Ter-**
tiū in eplā ad thimū vbi agit ac docet quō vitet hereticos
vt etiā patet in argumētis eplaz.

Capitulū primū.

Paulus ap̄lus iesu xpi fm impiuz
dei saluatoris nri et xpi iesu spei
nre Timotheo dilecto filio in fi-
de. **Ḡra** et misericōdia et pax a deo pa-
tre et xpo iesu dño nro.

Explanatio sancti Thome

Quid sit hec epla in salutatione et eplarem narrationem
ibi. Sicut rogavi etc. Circa primū tria facit. qz pmo po-
nitur psona salutata. Secūdo psona salutata. Tertio bo-
na optata. Describit autē psonā salutantē pmo ex nomie
Pauli qd conuenit auctoritati ppē duo. In aplatu em
duo sunt scz altitudo prātis ad quā exaltant humiles. 1.
Reg. 13. Cum esses puul⁹ in oculis tuis. caput in tribu
bus israel factus es. Et paulus dicitur modicus. Item
claritas sapiētie. et hanc domin⁹ prebet paruulis Mar.
11. Reuelasti ea paruulis etc. Secundo ex auctoritate: qz
apltus id est missus Jo. 20. Sicut misit me p. 1. cor. 9.
Signaculū aplatus mei uos estis in dño. Tertio ex ori-
gine hui⁹ auctoritatis. Quā dicit Iesu xpi fin implū del.
etc. Act. 13. Segregate mihi barnabā et saulū in op⁹ qd
assumpsit eos etc. 1. Reg. 13. Quasi sibi dñs uirū iuxta
cor suū etc. Ex quo patet qz prelati ex necessitate pcepti
tenent ad ea que sunt pprijs officij. 1. Cor. 9. Ne mihi
esset si non euangelizauero. Et iesu qui est spes nostra
ut ad eū ueniam⁹. Pbil. 1. Desideriū hñs dissolui et esse
cum xpo etc. Vel spei nre: qz p ipm speram⁹ adipisci bo-
na eterna. 1. Pe. 1. Regenerauit nos in spem uiuaz etc.
Ro. 15. Per solationē scpturaz spem hēam⁹. Et per
sonā salutata describit triplr. Prio ex noie cū dicit
Thimotheo de q. Act. 16. Item ex affectione dicens dilecto.
Pbil. 2. Reminē habeo tam unanīmē etc. Itē ex filia-
tione dicens. Filio meo in fide scz a se conuerso. 1. Cor.
4. Misit ad uos timotheū filiū meū charissimū et fidelez
in dño etc. Tunc autē pmo ponit bona optata. Et scdo
ostendit a quo sunt. Sciendū est autē qz in alijs epistolis
duo ponuntur: hic tria: qz plati plurib⁹ indigent. Et ideo
dicit. Misericordia hic et grā pmo sibi: et inde alijs. Et
sumit hic misericōdia pmissione pctōz: qz hec est ex dei
misericōdia: grā uero p munere grāz qd indigent prela-
ti. Vel grā sicut in alijs p grā iustificante: sed misericor-
dia p munere diuino in spūalib⁹ carismatibus exaltante
Sap. 4. Grā dei et misericōdia in sanctos eius: et reser-
uatus in electos illius. Et par scz tecum. et p te alijs. ps.
Suscipiant montes pacem. Sed unde? A deo: ut uent
populo Jac. 1. Omne datū optimū: et omne donum pfectū
de sursum est descendēs a pre luminis etc. Et xpo iesu do-
mino nostro scz p quē maxima nobis et p ciosa. pmissa do-
nauit. 2. Pe. 1.

Lectio secunda.

Sicut rogavi te ut ramaneres ephe-
si cū irem in macedoniā ut denunci-
ares quibusdā ne aliter docerēt neqz
intenderent fabulis et genealogijs intermi-
natis: qd qstiones prestant magis qd edifica-
tionē dei qd est in fide. Finis autē pcepti est
charitas de corde puro et conscientia bona:
et fide non ficta.

Hic incipit eplaris narratio. et est hec epla qñ pastoralis
regula quam apostol⁹ tradidit timotheo instruens de om-
nibus que spectant ad regimē plator. et eo ordine quo
debet esse intentio. Pmo qz instruit eum de spūalibus
ministrādis. Scdo de paltib⁹ in. 4. ca. ibi. Spūs autē etc.
Item ad prelatū ptinet pmo qz doceat de forma fidei: ne
fides subditōz corumpat Luc. 22. Ego rogauī p te ut
non deficiat fides tua. et tu aliqñ conuersus confirma fra-
tres tuos. Secūdo ut instruat eos de pntentib⁹ ad cul-
tum dei: qd non potest esse nisi fides sit recta. Ideo pmo
instruit de fide. Scdo de cultu dei. 2. ca. ibi. Obsecro
igit etc. Tertio agit de instructione officioz ecclesiasticis

corū in tertio capitulo ibi. Fidelis sermo. Sciendū ē autē
qz in pmitiua ecclia error fuit piculosus quorundā dicē-
tium legalis debere seruari simul cum euangelio. quod
apltus excludit pmo ostēdens legis conditionē. Secun-
do pbat p experimentū in seipso ibi. Et nō ago etc. Cir-
ca primū tria facit. qz pmo ostendit qd de lege sit repudi-
andum. Secūdo qd in ea acceptandū ibi. Finis autē pces-
pti etc. Tertio concludit legis conditionē ibi. Scim⁹ autē
qz etc. Repudiandū est autē in lege qd alij male addides
derunt nō qd a deo est datum nisi tam fm carnalē intel-
lectum. Et pmo docet falsas fabulas et traditiones esse
repudiādas. Secundo rōem assignat ibi. Que questio-
nes etc. Dicit ergo. Dico qz debes facere sicut rogauī te
cum tñ possem imperare Eccl. 32. Rectores te posuerūt
noli extolli. esto in illis quasi unus ex illis etc. Et des-
nunciātes quibusdā. Vel aliter uo ptinent ad prelatū
ut cobibeat docentes falsa. Et ideo dicit. Ne aliter doce-
rent. Gal. 1. Si qd uobis euangelizauerit preter id qd ac-
cepistis anathema sit. Deut. 4. Non addetis ad uerbū
quod ego loquor uobis neqz auferetis ex eo. Secūdo ut
si contingat qz aliq falsa docerent phibeat populū ne eis
intendant. Unde dicit. Neqz intendant etc. Fuerūt autē
quidā heretici qd detestantes uerū testamētū exponerūt
qz apls ipm repudiābat deridēdo historias ei⁹ dicēs. Fa-
bulis et genealogijs interminatis etc. Contra qd dicit au-
gustin⁹ qz apltus uirū historioz et genealogijs veteris tes-
tamētī. Gal. 4. Abzāā duos filios habuit etc. Si qz res-
pbarer non eis uterē. Dicit qz fabulas non datā legem
in scptis: sed in ore scz thalmuth nō sunt que moyses ore tra-
didit sed que alij addiderūt: ut sunt stulte fabule scz qz
adam habuit aliam uxorem ex qd dicunt natos demones
Matth. 15. Irritum fecistis mandatū dei ppter traditio-
nem uestā. 2. Ti. 4. Ad fabulas autē cōuertent. Et Ra-
tio huius est qz prestant questiones id ē contentiones. 2.
Ti. 2. Noli uerbis contendere puer. 20. Honor est bo-
mini qd se legat a cōtentōib⁹ etc. Quā edificatiōz dei qd
est p fidē et in fide qñ scz aliqz est pfirmatus in ueritate
dei ad qd debet oīs doctrina tendere. Deinde cui dis-
cit. Finis autē etc. ostendit qd de lege sit tenēdū. Et circa hoc
duo facit. qz pmo ostendit hoc. Scdo qd piculus est his
qz hoc nō tenent ibi. Quibusdā etc. Circa pimum sciendū
est qz lex uetus dicit lex mandatoz. qz mandatis et pces-
ptis ptinet. Ep. 2. Legē mandatoz decretis euacuās
Illud qd ad qd ordinant oīa mādāta legis est pceptū. Je-
nendū: hoc autē ē charitas Mat. 22. Diliges deū tuum
ex toto corde tuo etc. Et paulopost. In his duob⁹ mādātis
uniuersa lex pēdet et ppbe. Sz quō charitas ē finis pces-
pti: Ad hoc sciendū duo sūt rōderāda. Prio qz oīa pces-
pta legi sunt de acrib⁹ uirtutū. et qz p oēs actus uirtutū
ordinat hō uñ ad aliū. Secūdo qz obiectū uirtus uirtu-
tis est finis alteri⁹. qz quicūqz vna potentia est circa ali-
quē finē: ad illā ordinant oīa qd sunt eiusdē sicut ad finē.
sicut frenactua ad equestrē. qz officij eqstris ē ei⁹ finis.
hec autē ad ducē. Virtutes autē theologice vltimū finē ha-
bēt p obiecto. Alie autē sunt circa ea qd sunt ad finē. Vir-
tutes qz oēs respiciūt theologicas sicut finē. In theologico-
gicas uero illa plus habet de ratiōe finis que ppinquit⁹
se habet ad vltimū finem. Fides autē ostendit eum. spes
facit tendere in eum. charitas uñt. Ergo oēs ordinant
ad charitatē. Et sic dicit charitas finis pceptoz. Sz cuius
ea qd sunt ad finem disponūt ad finē. pcepta autē sunt ad
charitatem ideo disponunt ad eam. Ideo dicit. De coz-
de puro. Ad hoc em qz coz sit purum uant pcepta uir-
tutum quarum quedam ordinant ad modum rectificans
di passiones. quarum scilicet uirtutum materie sunt pas-
siones. sicut temperantia qd ordinat concupiscentiā. mā-

in epistolam I ad Timotheum I

inertudo iras, fortitudo flores et audacias. Per has enim
passiones turbatur puritas cordis. Et ideo istae virtutes fa-
ciunt cor purum. Sed nunc quid hoc requirit ad charitatem?
Respondetur. Dicendum est quod sic, quod impossibile est quod cor
impurum sit promptum ad charitatem: quia unicuique est dili-
gibile quod sibi est conforme. Cor impurum diligit illud quod
compeit ei secundum passionem. Ergo necesse est quod sit expeditum
a passionibus. Cant. 1. Recti diligunt te. Alie virtutes
sunt que rectificat hominem ad primum et ex hoc sequitur quod
habeat conscientiam bonam: quia non facit alteri quod sibi non
vult fieri. Mat. 7. Quia ergo quicquid vultis ut faciant
vobis homines et vos facite illis etc. Et ideo que contra pro-
ximum sunt: sunt contra conscientiam. Qui ergo non habue-
rit conscientiam bonam non potest deum pure diligere, quod qui
non habet conscientiam bonam timet penam. Timor autem non
est in charitate sed fugit deum et non vivit ei. Et ideo pre-
cepta que conscientiam rectificat bene disponunt ad chari-
tatem. Alie sunt virtutes ad habendam veram fidem, scilicet vir-
tutes quibus deum colimus, scilicet laetitia et timor que sunt or-
dinata ad remouendum errores et ad firmandum in cordibus
fidei firmitatem de deo. Qui enim non habent veram fidem:
non possunt deum diligere, quod qui falso credit de deo iam non
diligit deum. Non enim diligit qui non credit, quia non habet
affectum nisi in illo quod offendit intellectus. Et ideo que
faciunt fidem bonam ordinantur ad charitatem. Et ideo dicit
De corde puro quod faciunt hoc. Mat. 5. Beati mundo cor-
de enim ipsi deum videbunt. De conscientia bona. 2. cor. 1.
Gloria nostra hec est testimonium conscientie nostre etc.
Et fide quod ficta, id est vera. Et ideo virtutes et precepta
ordinantur ad finem qui est charitas, que et sumitur secundum
ista tria etc.

Lectio tertia.

A quibus quidam aberrantes conuer-
si sunt in vaniloquium: volentes esse
legis doctores, non intelligentes, ne-
que que loquuntur: neque de quibus affirmant
Scimus autem quod bona est lex si quis ea legit
time vult, sciens hoc quod lex iustus non est po-
sita: sed iniustus et non subditus, impius et pec-
catoribus, sceleratis et contaminatis, patri-
dis et matricidis, homicidis, fornicariis, ma-
sculoz concubitoribus, plagiariis, mendaci-
bus et periuribus, et si quid aliud sane doctrine
aduersatur que est secundum euangelium glorie beati
dei quod creditum est mihi. Gratias ago ei qui
me confortauit in christo iesu domino nostro: quod fide
lez me existimauit ponens in misterio. Qui
prius blasphemus fui et persecutor et cotu-
meliosus: sed misericordia dei persecutus suus
quod ignorans feci in incredulitate. Superabun-
dauit autem gratia domini nostri cum fide et dilectio-
ne que est in christo iesu.

Supra ostendit virtutum dignitatem et utilitatem: hic decla-
rat hanc necessitatem quia quicquid ab his descendit in pe-
riculum falsae doctrine cadit. Et circa hoc duo facit, quod pri-
mo ponit falsas doctrine in qua incidit. Secundo conditio-
nem falso dicentium ibi. Volentes esse etc. Dicit ergo. Finis
precepti etc. et hec sunt principalia legis a quibus quidam
discedunt. Ps. Quana locuti sunt etc. Et nota quod recessus

a charitate causa est falsae doctrine, quod qui non amant chari-
tatem cadunt in mendacium. 2. thes. 2. Qui non credide-
runt veritatem sed consenserunt iniquitati. Similiter qui di-
mittunt cordis puritatem. Habentes enim cor infectum passio-
nibus iudicant secundum affectum earum et non secundum deum. 1.
corinth. 2. Animalis homo non percipit que dei sunt etc.
Similiter habentes conscientiam malam: quod non possunt quie-
scere in veritate. Et inde est quod querunt falsa ut in eis quie-
scant. Infra eodem. Habens fides et conscientiam bonam. Si-
militer qui bene fidei sunt. Esa. 21. Qui incredulus est infir-
deliter aget. Deinde cum dicit. Volentes etc. ponit co-
ditionem falsae doctorem, et primo inordinata ambicio. Secun-
do defectus eorum. Quantum ad primum dicit. Volentes esse
etc. Mat. 23. Amat primum recubitus in cenis et vocari
ab hominibus rabbi etc. Jaco. 3. Nolite plures magistri
fieri etc. Quantum ad secundum dicit. Non intelligentes etc. Ps.
Nescierunt neque intellexerunt in tenebris ambulat. Sap.
5. Sol intelligentie non est ortus nobis etc. Neque que di-
cuntur per auctoritates quas non intelligunt, neque de quibus
assumunt, sed concludendo. Deinde cum dicit. Scimus
autem etc. ponit legis conditionem quantum ad duo. Primo
quantum ad bonitatem legis. Secundo quantum ad finem et inte-
tionem legislatoris ibi. Sciens etc. Dicit ergo. Scimus
scilicet per certitudinem, quod lex bona est non mala ut heretici di-
cunt. Ps. Lex domini immaculata etc. Ro. 7. Lex quidem seta est
et mandatum sanctum et iustum et bonum. Sed contingit quod aliquis
bono vult male. Cuius ergo lex sit bona requirit quod homo
ea bene vult. Et ideo dicit. Si quis etc. Alii fit ei mors
ut dicit Rom. 8. In lege enim sunt que dam moralia et que
dam ceremonialia. Cerimonialia quidem in figura christi et ec-
clesie sunt data: sed indigent ut intelligantur non solum car-
naliter sed etiam spiritualiter et in figura futurorum, et ut sci-
as quod non sunt perpetuo seruanda, sed cessant veritate ve-
niente. Iere. 31. Et serua domui israel et domui iuda se-
cundum nouum, non secundum pactum quod pepigi cum patribus ve-
stris etc. Et sic exponit glo. Sed apostolus videtur loqui de mo-
ralibus, quia subdit quod lex posita est propter peccata et hec
sunt precepta moralia. Hec legitimum usus est ut homo
non attribuat eis quod in eis continentur. Data est lex ut cognos-
cantur peccata. Ro. 7. Quia nisi lex diceret, non concipi-
sceris etc. quod dicit in decalogo. Non est ergo in eis spes ius-
tificationis sed in sola fide. Ro. 3. Arbitramur iustificari
hominem per fidem sine operibus legis. Deinde cum dicit.
Sciens etc. ostendit conditionem legis quantum ad legis-
latoris intentionem, et primo ponit existimata. Secundo po-
nit veram intentionem ibi. Sed iniustus etc. Existimata inte-
tio excludit cum dicit. Iustus etc. Ubi posset esse duplex fal-
sus intellectus. Unus quod iustus legem non seruat quod falsum
est: quia nisi seruaret eam quantum ad moralia iustus
non esset. Unde et christus factus est sub lege. Alius quod ius-
tus non obligatur ad precepta legis et non peccaret si faces-
ret contra ea. Sed verus est quod quod imponit alicui im-
ponit sicut onus, sed lex iustis non imponit sicut onus:
quia habitus eorum interior inclinatur eos ad hoc ad quod lex
et ideo non est onus eis. Rom. 2. Ipsi sibi sunt lex. Vel
aliter lex non est posita pro iniustus sed pro iustus. Quasi
dicat. Si omnes essent iusti nulla necessitas esset dandi
legem, quia omnes essent sibi lex. Intentio bonorum de-
bet esse ut alios inducant ad virtutes. Quidam autem per
se sunt bene dispositi ad virtutes, alij habent mentem bene
dispositam sed per alium. Et de istis sufficit paterna mo-
nitio non ex actiua. Alij autem nec per se: nec per alium bene
disponunt, ideo eis omnino est necessaria lex ut patet in ethicis
Deinde cum dicit. Sed iniustus etc. ponit veram inten-
tionem, et primo describit eos in generali quibus necessa-

Explanatio sancti Thome

ria est lex. Secdo in speciali ibi. Paricidis etc. Sciendū est autē q̄ sicut. 1. Jo. 3. dicit. **Se** peccatū est iniquitas. et ideo repugnat alicui iuri. Cū autē sit duplex ius. scz naturale et positiuū. naturali repugnat qd̄ fm̄ se est malū. positiuo autē repugnat qd̄ est malū quia prohibitū. Quantū ad primū dicit. **Sed** iniustus qui scz agūt cōtra ius naturale. Esa. 24. **Transgressi** sunt leges. murauerūt ius dissipauerūt sedus sempiternū etc. Quantū ad secundū dicit. **Non** subditis scz precepto humano. Ro. 1. **Parē** tibus nō obedentes. **Et** hec duo respiciūt ratione peccati. **Ponit** autē alia que sumunt per cōparationē ad aliud. et hoc est vel cōtra deū: vel cōtra proximū: vel in se: psus. **In** deū dicit impietas: quia pietas importat cultū dei. **In** proximū sic dicit peccatoribus. ps. **Non** resurgēt ipij in iudicio etc. Sal. 2. **Nos** em̄ natura iudei et non ex gentibus peccatores. **Sed** fm̄ august. de doctrina xp̄iana. peccata distinguūt in duo. scz in spūalia que dicunt facinora et in carnalia. et hec dicunt flagitia. et ideo dicit. **Sceleratis**. quantū ad spūalia. **Prover. 17.** **Qui** abscondit scelera etc. quantū ad carnalia dicit. **Contaminatis. Malach. 2.** **Contaminauit** iudas sanctificationē deo etc. **Deinde** cōnumerat peccata in spūali. **Et** primo notat quedā in speciali. **Secundo** colligit alia in generali. ibi. **Et** si quid aliud etc. **Primo** ponit peccata operis. **Secdo** peccata oris ibi. **Mendacibus** etc. **Circa** primū primo ponit quantū ad facinora. **Secdo** quantū ad flagitia. **Facinora** dicunt que sunt in nocentū proximi. **Et** quāto est primus conuictus tanto est eorū peccatū grauius: quia plus eis tenemur. **Et** ideo primo dicit de patre. secdo de matre. **Exo. 20.** **Honoza** patrē tuū et matrē tuam etc. **Et** postea. **21.** **Qui** percusserit patrē suum aut matrē morte moriat etc. **Deinde** psequit de alijs proximis homicidijs dicens: **Exo. 21.** **Si** quis per industriā occiderit proximi suū etc. **Deinde** ponit flagitia. et primo que fm̄ naturā sunt cū dicit. **Fornicarijs. Heb. vlti.** **Fornicatores** et adulteros iudicabit deus. **Secdo** cōtra naturā dicens: **Masculorū etc. 1. cor. 6.** **Reges** masculorū peccatores regnū dei possidebūt. **Deinde** ponit nocentia oris. et primo quantū ad simplex mendaciū dicens: **Mendacibus. Ephe. 4.** **Deponētes** mendaciū loquimur veritates etc. **Secdo** quantū ad iuramentū dicens: **Periuris. Et** tūc colligit alia in generali dicens: **Et** si quid aliud etc. **Job. 6.** **Non** inuentis in lingua mea iniquitatē: nec in faucibus meis stulticia psonabit etc. **Tyr. 2.** **Loq̄re** que decet sanā doctrinā. **Deinde** cū dicit. **Que** est fm̄ euāgelij etc. ostendit q̄ euāgelij cōmunicat sanā doctrinā qd̄ tripliciter describit. **Et** primo a fine cū dicit. **Glorie.** scz quā annūciat. ps. **Annūciate** inter gentes gloriā ei⁹ **Secdo** ab actore glorie cū dicit. **Beati** dei. **Infra** ultimo **Quē** suis t̄pibus ostendet beatus et solus potens rex regū etc. **Tertio** a mistro cū dicit. **Quod** creditū est mihi. **Sal. 2.** **Cum** vidissent q̄ creditū est mihi euāgelij p̄pucij etc. **Deinde** cū dicit. **Gratias** ago etc. probat per experimentū in seipso quid fuerit ipse tempe legis. et qd̄ cōsecutus sit tempe gratie. **Et** primo ostendit quid circa se vtroq̄ tempore sit actū. **Secundo** inducit thymotheū ad imitandū se ibi. **Doc** preceptū etc. **Circa** primū duo facit qz primo ostēdit quid datū sibi fuit in lege: et quid sibi sit datū in euāgelio. **Secdo** rationē assignat. ibi. **Fidelis** sermo etc. **Item** prima pars diuidit in tres particulas. qz primo ponit dignitatē quā cōsecutus est in euāgelio **Secdo** peccata quibus subiacuit in statu legis ibi. **Qui** prius fuit etc. **Tertio** quomodo liberatus fuit. ibi. **Sed** misericordiā etc. **Sed** ad hoc q̄ aliquis sit minister euāgelij tria requirunt. **Primo** q̄ sibi cōmittat. **Rom. 10.** **Quomō** predicabūt nisi mittant etc. **Secundo** ydoneitas

Id est ut sit fidelis. 1. cor. 4. **Hic** iam querit inter disp̄satores ut fidelis quis inueniat. **Item** ut sit fortis ad p̄sequendū. **Et** hec tria ponit ordine retrogrado. et primo tertiu dicens: **Qui** me p̄firmavit etc. scz ad p̄sequendū officij intinctū. **Ezech. 3.** **Manus** dñi erat mecum confortans me. **Secundū** ponit ibi. **Quia** fidelē me etc. **Mat. 24.** **Fidelis** seruus et prudens quē constituit dñs super familiā suā etc. **Et** hoc quia querebat solū que dei erant. **Primū** vero ostendit cū dicit. **In** ministerio. id est cōmittent em̄ibi ministeriū hoc. **Act. 13.** **Segregate** mihi barnabā et saulū in opus ad quod assumpti eos. 2. cor. 11. **Ministri** xp̄i sunt et ego. **Sed** qualis erat in statu legis? **Peccator.** **Et** primo in deū cū dicit. **Qui** prius etc. scz nois xp̄i. **Leuit. 24.** **Edue** blasphemū extra castra: et ponat oēs qui audierūt manus suas super caput ei⁹ et lapidet eū popul⁹ vntuersus. **Unde** sibi illud cōpetebat. **Item** in primū cū dicit. **Persecutor.** 1. cor. 15. **Non** sum dignus vocari ap̄l: qm̄ persecutus suz ecclesiā dei **Item** cōtumeliosus verbis et factis. **Jer. 20.** **Audiui** cōtumelias multorū etc. **Deinde** cū dicit. **Sed** misericordiā dei etc. ostendit quō fuit liberatus per xp̄m. **Et** circa hoc duo facit. quia primo ponit misericordiā liberantē. **Secundo** ostendit q̄ superabūdanter in bonis replet ibi. **Superabūdauit** autē etc. **Quantū** ad primū dicit. **Sz** misericordiā etc. **Tren. 3.** **Misericordiē** dñi q̄ non sumus cōsumpti. **Ro. 9.** **Qui** vult miserē et quē vult indurat **Sed** ex parte mea aliqua est excusatio peccati: qz ignorans feci. **Vinus** dicit plus significat. qz aliud est ignorāter agere. aliud per ignorantiā: qz ignoranter facit aliud quid qui nescit quod facit. tamen si sciret etiā faceret illud sicut credēs se interficere ferā occidit inimicū suū. quem tamen occidisset etiā libentius si nouisset eum. **Sed** per ignorantiā facit qui facit aliquid qd̄ nō faceret si nolet sicut occidens patrē quē si sciret nō occideret eū quē tamen occidit: quia eū credit inimicū. **Sed** paulus fecit p̄ ignorantiā qz si sciuisset qd̄ xp̄s esset filius dei hoc nō fecisset. **Sed** iudei per ignorantiā nō occiderunt xp̄m: sed ignorāter qz si sciuissent ip̄m esse xp̄m libentius occidissent eū. **Luca. 12.** **Seruus** qui nouit voluntatē dñi: et nō se parauit nec fecit voluntatē eius vapulabit multis etc. **Quantū** vero ad secundū dicit. **Superabūdauit** etc. **Rom. 5.** **Abi** abūdauit delictū superabūdauit et gratia etc. **Et** fecit ibi effectū fidei per dilectionē operantē **Gal. 3.** **In** xp̄o iesu ut pollicitationē sp̄s accipiamus p̄ fidē

Lectio quarta.

Fidelis sermo et omni acceptione dignus: qz xp̄us iesus venit in hunc mundū peccatores saluos facere: quorū primus ego sum. **Sed** ideo misericordiam cōsecutus sum: vt in me primo ostēderet xp̄us iesus omnē patientiā: ad informationē eorū qui credituri sunt illi in vitā eternā. **Regi** autē seculorū immortalī inuisibili soli deo honor et gloria in secula seculorū amen. **Hoc** preceptū cōmendo tibi fili thymothee sc̄m̄ precedentēs in te propheta as vt milites in illis bonam militiā habēs fidem et bonam conscientiā. **Quā** quidam repellentes circa fidem naufragauerunt ex quibus est hymeneus et alexāder quos traxidi sathane vt discant non blasphemare.

in epistolam I ad Timotheum I

Supra ostēdit conditionē suā: et quantū ad peccata sub lege et quantū ad bona tempore gratie: hic ostēdit ratio- nem horū beneficiorū que sumit ex diuina miseratione. Et primo proponit diuinā miserationē in cōmuni. Secūdo aptat ad se ibi. Quorū primus etc. Tertio ponit gratiarū actionē ibi. Regi autē seculorū etc. Circa primū duo faci- at. quia primo cōmendat veritatē proponendā. Secūdo pponit diuinā miserationē ibi. Quia xpus iesus etc. Quantū ad primū. dicit ergo. Fidelis etc. Duo autē sūt in sermone cōmendanda. scz qd sit verus et qd sit accepta- bilis. Aliqñ em̄ sermo verus est dur⁹ et odia pccatōis Gal. 4°. Inimicus factus sum vobis verū dicens vobis. Sz hic sermo primo quidē habet veritatē. Unde dicit. Fi- delis sermo. Apoc. vlti°. Hec verba fidelissima et vera sunt. Item acceptabilis est. quia de salute nostra. Ideo dicit. Et omni acceptione dignus. Zacha. 1. Et respōdit dñs angelo qui loquebat etc. Alia littera habet human⁹ sermo qd de susceptiōe hoim. T. 3. Apparuit benigni- tas et humanitas saluatoris nostri dei etc. Et hic sermo est ta- lis. quia xpus venit etc. Qd in mundū venit exprim̄ it du- plicē naturā. scz diuinitatis qua erat anteq̄ in mūdo ap- pareret. Job. 16. Exiui a patre et veni in mundū etc. Et humanitatis qua deo qui celū et terrā implet. Jere. 23°. Et ideo non cōpetit in aliquo loco esse. sed cōpetit ei fm̄ humanā naturā. Job. 1. In mūdo erat et mūdus etc. In- p̄ria venit etc. Sed ad quid venit? Peccatores saluos facere. id est ppter salutē populorū. Job. 3. Non em̄ mi- sit deus filiu in mundū vt iudicet mundū: sed vt mūdus saluet per ipm̄ etc. Job. 12. Non em̄ veni vt iudicē mun- dum. Sed si nullus fuisset peccator nūquid incarnatus non fuisset? Vide qd non. quia venit peccatores saluos facere. Non ergo fuisset necessāria incarnatio. Itē glo. Tolle morbū et medicine opus nō erit. Respondeo. Di- cendū est qd ex verbis sanctorū satis hoc patet. Sed hec questio nō est magne auctoritatis. quia deus ordinauit fienda scdm̄ qd res fiende erāt. Et nescimus quid ordi- nasset si nō p̄sciuisset peccatū: nihilomin⁹ tamē aucto- ritates vident̄ expresse sonare qd nō fuisset incarnatus si non peccasset homo: in quā partem ego magis de cōclino. Deinde cū dicit. Quorū primus etc. adaptat hoc ad se. Primo p̄tens se peccatōrē. Secūdo dicit se saluatū ibi. Sed misericordiā etc. Dicit ergo. Quorum primus etc. Hic dicit hereticus qd aīa ade fuit in paulo: et trāsīuit de corpore in corpus. Quasi dicat. Ego primus peccator: quia aīa ade est anima mea. sed hoc est cōtra apostolū. Rom. 9. Cum nōdum nati essent etc. Ergo aīa non est ante corpus. primus ergo nō tempore sed peccatorū ma- gnitudine. Et hoc dicit ex humilitate. Prouerb. 18°. Iustus prior est accusator sui. Prouerb. 30. Stultissim⁹ suz viroz etc. Sed nūquid fuit ap̄s maximus peccator? Et videt qd iudas fuit maior. Sed quidā dicit qd pecca- tū pauli generalius fuit: quia cōtra totam ecclesiā. Sed hoc nihil est quia paulus in incredulitate. et multi iudei persequēbant̄ ex malitia. Dicendū est ergo qd est prim⁹ nō qd inter peccatores maximus qui tūc erant. sed maxi- mus inter peccatores saluos. Quasi dicat. Venit pec- catores saluos facere quorū scz peccatorū saluator ego sū primus. qd est de illis intelligendū qui p̄cesserāt apo- stolū. quia prius etiam multi alij sunt ecclesiā persecuti. Et hoc dicit vt ostēderet qd om̄ia que deus facit: facit ad ostēnsionē bonitatis sue. Prouerb. 16. Inimica p̄- pter semetipm̄ operatus est dñs etc. Eccl. 42. Gloria do- mini plenū est opus eius. Itēz ppter nostrā vtilitatē. et ideo dicit. Ideo saluaui me primo ppter gloriā suam. Unde primū. vel tempore. vel primū. id est potissime. Omnē patientiā. id est perfectiā. quia p̄uocatus non

punit. sed pot⁹ aduersariū exaltauit. et ad vtilitatē no- strā. Unde dicit ad exemplū. i. ad in formationē et erudi- tionē. Quasi dicat. Et nō diffidant peccatores ad eū acce- dere. i. petri. vlti. Forma facti gregis. Deinde cū di- cit. Regi etc. ponit gratiarū actionē. Et circa hoc duo fa- cit. quia primo cōmendat euz cui gratias agit. Secūdo gratias refert ibi. Honor etc. Cōmendat autē eū primo ex potestate. Secūdo ex nature p̄prietate. Quantū ad primū dicit. Regi. Dominū suū est maximū: quia solus dominat̄ et habet liberaz potestātē. non scdm̄ statuta. vt polliticus. deus autē vnus est dñs omniū. Et ideo dicit Deo. Apoc. 1. Rex regū et domin⁹ dominantū etc. ps. Quonia rex om̄is terre deus. Item alicuius regis pos- testas vt plurimum quinquaginta annis durat. sed iste est omniū seculorum. ps. Regnū tuum regnum omniū seculorum etc. Eccl. 10°. In manu dei potestas terre. Cui etiā conuenit p̄prietas nature dei. Circa qd sciens dū est qd in rebus prima differētia rerū naturalū est cor- ruptibile et incorruptibile. Et incorruptibiliū quedā vis sibi et corporalia. vt corpora terrestria. quedā autē inuisi- bilia et spūalia: vt angeli. Et hec diuidunt̄ fm̄ platonē cos in deos qui per naturā sup̄remi sunt. et in intellect⁹ qui nō sūt dii sed diuini et in aīas. sed apud nos est vn⁹ solus deus. Deuto. 6. Audi israel dñs deus tuus vn⁹ est etc. Dicit ergo primo. Immortali. vt distinguat a cor- ruptibilibus. Inuisibili. vt ad inuisibilē ostēdat perti- nere et vt distinguat ab alijs visibilibus. Dicit soli deo. et nō soli immortalī vel inuisibili. qd solus est deus per na- turā. licet possit dici solus immortalis et solus inuisibilis. id est specialis p̄re alijs. Infra vlt. Qui solus habet im- mortalitatē. Deinde cū dicit. Honor etc. agit gratias. Quasi dicat. Exhibendus est ei honor ex subiectiōe to- tius creature. et in manifestationē excellentissime ipsius bonitatis claritas et gloria. Apoc. 7. Benedictio et cla- ritas et sapiētia et gratiarū actio honor virtus et fortitudo deo nostro etc. In secula seculorū. Quia seculū aliorū est modico tempore. Esa. 40. Omnis caro feni et oīs gloria eius vt flos feni. Deinde cum dicit. Hoc p̄ceptū etc. Instruit timotheū permanere in his que dicunt̄. Pri- mo cōmemorās quid sit ei cōmissum. Secūdo monet ad debitū vsū. Et tertio docet vtendi modū. Dicit ergo. Hoc p̄ceptū. vt scz tu custodias finē legis. id est chari- tatē conferues semp. non autē fabulas iudeorū. cōmen- do tibi sicut fidele depositū: quia tibi ideo est cōmissus. Et quō? Scdm̄ p̄cedētes etc. id est quia hoc euangelīū nō discordat a p̄phetijs quas ante didicerat: quia fuit fi- lius mulieris iudee. 2. petri. 1°. Habemus firmiorē p̄- pheticū sermonē cui bene facitis attendētes quasi lucer- ne ardenti in caliginoso loco etc. i. thes. vlti. Prophe- tias nolite spernere etc. Vel scdm̄ p̄cedētes id est finē qd ego et alij sancti de te per spiritū p̄pheticū cognouerūt tradendū esse tibi vt in illis milites. scz p̄phetijs: bonā militiā Militia est duplex. quedā spiritualis. quedā car- nalis. 2. cor. 10. Arma militie nostre nō sunt carnalia sed potētia deo etc. In bona militia requirunt̄ duo ex- te militie. scz vt nihil agat cōtrariū discipline militaris. et vt nō marcescat ocio. 1. cor. 9. Omnis qui in agone cōtendit ab oīibus se abstinet etc. Item ex parte militie duo requirunt̄. scz vt expugnet cōtrarios reipublice. et vt subiciat eos qui debent esse subiecti. Sic et in militia spirituali est. qd ordinat̄ ad destruendū omnes extollē- tes se et ad subijciendū omnē intellectu in obsequiū xp̄i. vt dicitur. 2. corinth. 10. Et hec est vera militia de qua dicit. Milites etc. Abi etiam primo modus vtendi po- nit. et secūdo eius necessitas ibi. Quam quidem etc. Dicit ergo. Milites etc. Quasi dicat. Potes quidez face-

Explanatio sancti Thome

re bonā militiā. **P**rimo per fidem bonā quā habes. 1°. **J**ob. vii. **N**ec est victoria que vincit mundū fides etc. **I**te per conscientia bonam quia defacili homo recedit ab eo quod morder eū. vnde remorsus cōscientie est sicut quidam stimulus qui habentē malā conscientia pungit. et ideo cito a peccatis per bonā conscientia et rectā fidez recedit. **A**ct. 23. **E**go omni cōscientia bona puerfatus sum ante deū vīqs in hodiernā diez etc. 2°. **G**loria nostra hec est testimoniū cōscientie nostre etc. **N**ecessitas bone cōscientie cōsequenter ostendit eū dicit. **Q**uā qui dem etc. vbi primo ponit culpā. **S**ecdo penā. **T**ertio fructū pene. **C**ulpā ibi. **Q**uā scz conscientia bonā repellentes circa fidez naufragauerūt. **Q**ui em̄ contra fidē errat perdit oīa que habet. **H**eb. 11. **S**ine fide impossibile est placere deo. **I**tem mouit: quia iustus meus ex fide viuūt. **A**bae. 2. **R**o. 1. **E**x quibus est alexāder et hymeneus. 2. **R**ymoth. 4. **A**lexāder erarius multa mala mihi ostēdit etc. **D**einde ponit eoz penā cū dicit. **U**os tradididi etc. qz excommunicauit eos. vt fideles vitent eos ne coinquinēt ipsos. **F**uit autē excoicatio apostoli tante virtutis qz excoicari mox corripiebant a dyabolo et corporaliter verabant. 1°. **C**oz. 5°. **C**ongregatis vobis et meo spiritu in virtute domini iesu tradere huiusmōi sathane in interitū carnis vt spiritus saluus sit etc. **T**amen etiaz modo tradunt ad verandū spiritualiter. qz amittunt suffragia ecclesie que multū iuuant cōtra dyabolū. **E**t tradidit sicut deus tradidit in reprobū sensus. **R**o. 1. **Q**uasi subtrahēdo suū auxiliū et cōmunionē ecclesie et suffragia. **E**t hoc nō ex odio sed ex charitate ad pfectū eoz. 1°. **C**oz. 5°. **E**t spiritus saluus fiat. **U**nde dicit. **E**t discant saltē per penā non blasphemare. **D**iscit autē quis recedere a peccato tripliciter. qñs scz ex penā qñ corporaliter verat. **I**te ex cōfusione excoicatiois. **I**te ex hoc qz cū ecclesia tradit aliquē sathane ruit in peccata māifesta. vnde cōfusio humiliat et abstinēt etiam ab occultis que prius nō cognoscebat se habere.

Capitulum secundū.

Obscuro igitur primū omnū fieri obsecrationes. oratiōes. postulationes. gratiarū actiones. pro omnibus hominibus. pro regibus. et pro omnibus qui in sublimitate constituti sunt vt quietā et tranquillā vitam agam? in omni pietate et castitate. **H**oc enim bonū est et acceptū corā saluatore nostro deo: qui omnes homines vult saluos fieri et ad agnitionē veritatis venire. **U**nus enim deus: vnus et mediator dei et hominū homo xp̄us iesus: qui dedit redemptionē semetipsum pro omnibus.

Supra docuit rymothēū qño reducat populū ad formā vere fidei: hic agit de pertinentibus ad cultū fidei. scz oratiōibus et obsequijs. et primo ponit doctrinā oratiōis in cōmuni. **S**ecdo descendit ad determinatas cōditiones hominū ibi **S**olo ergo etc. **I**tem primo distinguit diuerfos modos oratiōis. **S**ecundo ostendit p quibus sit orandū. ibi. **P**ro omnibus etc. **T**ertio assignat rationē ibi. **H**oc em̄ bonū etc. **D**icit ergo. **Q**uia ita est qz xp̄us venit peccatores saluos facere. igitur primo omnū obsecro etc. **I**n quo aperte ostendit qz inter oīa necessaria ad vitā xp̄ianā precipua est oratio que valet cōtra pericula temptatiōis et ad p̄ficiendū in bono. **J**acobi. vii. **M**ultū valet

oratio iusti assidua. **D**istinguit ergo orationē in quattuor. scz obsecrationes. oratiōes postulationes. et gratiarū actiones. quoz tria pertinet ad beneficia impetrāda. vltimū ad beneficia accepta. **I**n impetrādis autē beneficijs tria requirunt. **P**rimo vt scz impetrans assignet causā quare debeat ei cōcedi. **S**ecdo oportet qz ostendat causā esse rationabilē. **T**ercio cōcludit petitionē. **E**t sicut vt beatores faciūt sic nos in orando debemus facere. **P**rimo excogitare causam quare sit cōcedendū. et hoc nō merita nostra. sed miseratio diuina. **D**an. 9. **N**on in iustificatiōibus nostris. p̄sternimus preces ante facie tuaz: sed in miseratiōibus tuis multis etc. **E**t ad hoc est obsecratio qz est attestatio per sacra. sicut per passionē et crucē tuā libera nos dñe. **H**ac causa excogitata necesse est qz meditaremur qz hoc sacri est causa salutis. **E**t ideo requirit oratio que est ascēsus intellectus in deū. **P**s. **E**go vero orationē meā ad te dñe etc. **D**icit autē oratio quasi oris ratio. **P**ersuasiōes em̄ rethoz dicunt oratiōes quia persuadent. sed aliter ibi. aliter in nostra ad deū. quia nō intendimus qz animū dei siccamus: qui semp ad bonū est paratus. sed vt nostrū cor sit in oratione ad deū eleuātū. **T**ertio postulatio. **J**acobi. 1. **P**ostulet autē in fide nihil hesitans. **I**tem de acceptis donis gratiarū actiones. 1°. **t**hef. vii. **I**n oibus gratias agite. **P**hil. 4°. **I**n oīa oratiōe et obsecratione cum gratiarū actione petitiones vestre innotescāt ante deū etc. **U**nde iste modus orandi est in ecclesia dei. **O**mnipotēs sempiternus deus. **E**cce ascēsus mētis qui est oratio. **Q**ui dedisti ecclesie tale beneficium. **E**cce gratiarū actio. **P**roista quietus. **E**cce postulatio. **P**er dñm. **E**cce obsecratio. **S**imiliter in missa est obsecratio vīqs ad consecrationē corporis et sanguis: quia in eis est cōmemoratio sacroz ex quibus est fiducia impetrandi. **I**n mysterio cōsecratiōis est oratio quia meditatio eoz que xp̄us egit. **I**n alijs vero vīqs ad cōmunionē est postulatio p viuis et mortuis et p se. **I**n fine autē est gratiarū actio. **S**ed hec quattuor referunt ad quattuor q nos volumus in oratiōe obtinere. vt obsecratio referat ad difficilia impetrāda vt ad impioz conuersionē. **O**ratio qñ iam cōuersis implozamus gratiā vt p̄ficiat. **P**ostulatio vt p̄mia p meritis retribuāt. **E**t pro beneficijs iam acceptis est gratiarū actio. **D**einde cum dicit. **P**ro omnibus etc. ostendit p quibus sit orandū. **E**t circa hoc duo facit. qz primo ostendit orandū esse p omnibus. **S**ecdo assignat fructū oratiōis. ibi. **E**t quietā etc. **C**irca primū ergo dicit esse orandū pro oibus hoibus. **C**uius ratio est. qz oratio est interpres desiderij nostri. **O**ratio em̄ petimus qd desideram. **C**haritas autē requirit qz desideremus bonū oibus ad quos se extendit. **J**aco. vii. **O**rate p inuicē vt saluemini etc. **S**z p quibus sp̄alit? **P**ro regibus. **B**aruch. 1. **O**rate p vita nabuchodonosor regis babilonie. et p vita balthazar filij eius etc. **E**t apls dicit. **R**o. 13°. **O**is aīa p̄tibus sublimiorib? subdita sit. 1°. **p**etri. 3°. **S**ubiecti estote oīi humane creature ppter deū siue regi quasi p̄cellētī. siue duabus tanqz ab eo missis etc. **S**ubiecti quippe oportet qz impendāt vobis minis suis de suis officijs. vtilitas autē est qz per hoc etiam procuramus bonū nostrum. **I**n pace enim eoz est pax nostra. **U**nde dicit. **E**t quietam et tranquillam etc. **I**n his duobus est pax mudi. **E**cclēsia siquidem habet pacē p̄ptiā in qua non est mūdus. quia nō est pax impijs. **S**z quedā est pax cōis vtriusqz. et hac idiget ecclesia **P**er. 29. **Q**uerite pacē ciuitatis ad quā trāsmigrare vos fecit **P**ax terrena quādoqz perturbat ab interioz. quādo qz ab exteriori. 2°. **cozine. 7°. F**ozis pugne intus timores. **Q**uantū ad primū dicit. **E**t quietas. **Q**uantū ad sc̄m dicit. **E**t tranquillā vitam. **E**t licet pax terrena cōmuni

Explanatio sancti Thome

dam ministerialiter operantes, quidam qui disponunt de alijs scilicet architectores, sed in officio ecclesie disponentes sunt apostoli, et ideo dicitur. **Apostolus quasi est auctoritate.** 1° corinth. 9. **Signum nuncius aplatus mei vos estis in domino.** et c. **Ufus autem officij est predicare veritatem.** et hoc est officium predicatorum ut veritatem dicant. **Prover. 8. Veritatem me ditabilem guttur meum.** et c. **Ephes. 4. Loquimini veritatem.** Sed non est aliqua doctrina que non habeat aliquam veritatem: sed in hoc damnata aliqua doctrina quia miscet veritatem falsitatem. **Et ideo dicitur. Veritatem dico non mentior.** **Prover. 8. Recti sunt omnes sermones mei.** **Job. 6. Non inuenietis in lingua mea iniquitatem.** et c. **Et hic est usus officij, scilicet veritatem sine mendacio predicare: qui competit meo officio qui sum doctor gentium. Doctor autem generat scientiam in anima discipuli. Scientia autem non est de falso, unde docens falsum non est doctor.** **Sed contra Math. 23. Nolite vocari rabbi. Respondeo. Non prohibet ministerium doctrine, sed ambitionem officij. Actus. 9. Gas electiois est mihi iste ut portet nomen meum.** et c. **1^a Cor. 49. Dedi te in lucem gentium.** et c. **Et debeo eas docere in fide et veritate, quia docere fide et bonos mores. Et dicit in fide. Id est de his que pertinent ad statum presentem in quo secundum fidem vivimus et in veritate quantum ad status glorie.** **Unde cum dicitur. Volo autem et c. descendit ad spiritualia gradus hominum. Et circa hoc duo facit, quia primo monet viros de oratione. Secundo mulieres. Ibi. Viri et mulieres et c. Dicit 8. Volo et c. Trium exigit a viris in oratione. Primo quod oratio sit assidua. Secundo pura. Tertio quieta. Assidua ut in omni tempe et in omni loco, et dicitur. Volo: quia bonum est quod homo orat, et ego doctor volo viros orare in omni loco, non in hierusalem tantum ut iudei, nec in monte garisim ut samaritanii. **Jo. 4. In omni loco potest homo spiritualiter et mentaliter orare.** **Soph. 2. Adorabunt eum viri de loco suo omnes insule gentium et c. Sed quomodo dominus reprehendit phariseos stantes in angulis. Math. 6. Respondeo. Oratio mentalis vobis potest fieri, sed signa orationis exterius non debent fieri in omni loco, quia homo non debet singularis apparere in exterioribus, et propter hoc potest haberi inanis gloria. Sed quare nunc sunt facte ecclesie? Respondeo. Non quod locus sit de necessitate orationis, sed ad bene esse eius: quia oratio requirit solitudinem et quietem. **Item pura. Ideo dicitur. Levantes et c. Aug. quod exterius orando agimus: facimus ut affectus noster interior excitetur. Sensus interiores enim et huiusmodi non sunt per se accepte deo, sed quia per hec tanquam per humilitatis signa homo interior humilitatur, sicut elevatio manus significat elevationem cordis. **Tren. 3. Levemus corda nostra cum manibus ad dominum in celo. **Item Levantes et c. id est orantes cum devotione cordis. **Job. 8. Si diluculo cõsurrexeris ad deum et omnipotentem fueris deprecatus, si mundus et rectus incederis statim tui gillabit ad te et pacatum reddet habitaculum iusticie tue et c. **Item quieta, et ponit duo. Primo ut scilicet mens sit sine ira que animam inquietat ad inferendum noxamentum proximo, a qua oportet liberum esse animam orantis. **Ecl. 28. Homo homini servat iram et a deo querit medellam. Item liber debet esse homo a disceptatione quod potest intelligi dupliciter. Uno modo secundum gloriam, ut non disceptemus contra deum increduli verbis eius et murmurando contra eius ordinationem. **Rom. 9. O homo tu quiesce ut respondeas deo et c. Item contra proximum ut non rupamus pacem cum eo, quod fit per disceptationem. Pax enim est necessaria orationi. **Mat. 18. Si duo ex vobis consenserint super terram de omni re que perierint fiet illis a patre meo et c. **Unde cum dicitur. Similiter et mulieres et c. ordinat mulieres, et primo quantum ad orationem. Secundo quantum ad doctrinam. Ibi.**********************

Mulieres in silentio et c. Item primo ostendit quid requiratur a muliere orante. Secundo exponit que dixerat ibi. Non in tortis et c. Circa primum sciendum est quod omnia que requiruntur ad virum orantem: requiruntur et ad mulieres. **Et ideo dicitur. Similiter et mulieres et c. Quasi dicat. Omnia servent que dicta sunt. Sed addit duo, scilicet ornamenta et verecundiam, cuius ratio est: quia naturalis est quod sicut mulieres sunt mollioris corporis quam viri: ita et debillioris rationis. Rationis autem est ordinare actus et effectus uniuscuiusque rei. Ornatus vero consistit in debita ordinatione et dispositione. Sic in interiori decore nisi sint omnia ordinata ex dispositione per rationem non habet pulchritudinem spirituale. **Et ideo quod mulieres desolantur a ratione requirit ab eis ornatum. Item verecundia est de turpi actu, et ideo est laudabilis in illis qui facile solent declinare in actus turpes homini sunt iuvenes et mulieres. **Et tunc hoc in eis laudatur non autem senes et perfecti. **Ecl. 26. Gratia super gratiam mulier sancta et pudorata et c. Item sobrietate requiritur. Quia enim in mulieribus ratio est debilis, sobrietate autem conservatur virtus rationis, et ideo in mulieribus maxime reprehenditur ebrietas. **Unde antiquus apud romanos eis non dabatur vinum. **Non in tortis et c. exponit quod dixerat, et primo de ornatu. Secundo de verecundia ibi. Sed quod decet et c. Circa primum primo excludit corporale. Secundo ponit spirituale. Ibi. Sed quod decet et c. Circa primum dicit. Quod dixi de habitu ordinato non intelligo de exteriori, quod non in tortis criminibus, id est non ornato capite vel toto corpore. **Sed precipue mulieres ornant caput quod est naturale mulieris: ut dicitur. 1° corinth. 11. Et ideo ornamenta in capite habent. In capite vero est duplex velamentum. Unum est naturale, scilicet capilli ut dicitur. 1° cor. 11. Item artificialia, et in virisque se ornant quia capillos torquent. **Unde dicitur. Non in tortis, id est in crispatis. **1^a Cor. 3. Erunt prispantur crine calvitium. Item artificialia prohibet cum dicitur. **Aut auro et argento. 1° petri 3. Non extrinsecus capillatura, aut circudatio auri, aut indumentum, aut vestimentorum cultus et c. **Vel non in tortis criminibus, et hoc auro, id est non habentes crines tortos aut ro: vel margaritis. **Quantum vero ad tortum corpus dicitur, vel veste preciosa, hoc enim damnat apostolus hic et c. **1^a Cor. 3. Sed nunc quid hoc est peccatum? Respondeo. Dicendum est quod secundum Augustinum, duo sunt consideranda in ornatu mulierum, scilicet simplex ornatus et fucatus. Simplex ornatus, puta in veste et auro et huiusmodi, quod potest fieri cum peccato tribus modis, scilicet ex prava intentione ut si intendunt commotionem concupiscentie ostentationem vel inanem gloriam. **Prover. 7. Preparata ad capiendas animas. Secundo si fiat preter consuetudinem patrie quod fit diversimode. **Aut enim excedit modum consuetudinis patrie quod ex levitate animi est, aut si conditione sui status excedit. **Sed servata recta intentione, consuetudine patrie, et conditione status non est peccatum. **De fucato autem semper est peccatum. **Mulieribus enim non permittitur ornari nisi propter viros, et viri nolunt decepti ut fucate eis appareant. **Sit ergo non talis ornatus sed qualis decet mulieres permittentes pietatem. **Exteriora enim opera hominis sunt quasi quedam pressio interioris hominis, sicut religiosi aliquando habent habitum et clericus similiter. **Unde nisi concordet exterior cum interiori est fictio. **Ita etiam de alijs operibus interioribus. **Interioribus enim debemus colere pietatem, id est cultum dei exteriori promittere per bona opera que concordant pietati, et similiter habere interioribus, sicut ostendimus exterioribus. **Vel dico quod debent se ornare non exterioribus, sed secundum quod decet eas, permittentes, id est quod permittunt debent pietatem per opera bona. **Ecl. 19. Amittens corpus et risus ventum et ingressus hominis annunciant de illo.

in epistolam I ad Timotheum III

Lectio tertia.

Mulier in silentio discat cum omni subiectione. Docere autem mulieri non permitto neque dominari in virum: sed esse in silentio. Adam enim primus formatus est. deinde eua et adaz non est seducta: mulier autem seducta in puaricatione fuit. Saluabitur autem per filiorum generationem si permanserit in fide et dilectione et sanctificatione et cum sobrietate.

Superius apostolus ordinavit mulieres quo ad orationem: hic ordinat eas quantum ad doctrinam. et primo ponit suam ordinationem circa eam doctrinam. Secundo ratione ordinationis assignat ibi. Adam enim primus etc. Tertio respondet tacite questioni ibi Saluabitur autem etc. Item primo ostendit quid mulieribus conueniat. Secundo quod eis non competat ibi. Docere autem etc. Circa primum tria ponit eis competere scilicet taciturnitatem. disciplinam et subiectionem que tria ex vna ratione procedunt. scilicet ex defectu rationis in eis quibus primo indicit silentium Jac. 3. Si quis in verbo non offendit huius peccatus est vir. 1. cor. 14. Mulieres in ecclesijs taceant. non enim permittit eis loqui etc. Secundo quod verba mulieris sunt inflammatoria Eccl. 9. Colloquium illius quasi ignis erardefcit. Item ut dicant. quia eorum qui deficiunt ratione propter est addiscere. 1. cor. 14. Si quid volunt discere domini viros suos interrogent etc. Viris autem datur quod doceant. Item subiectione quod naturale est quod anima dominat corpori. et ratio viribus inferioribus. Et ideo sicut prius docet. Quandoque aliqua duo adiunguntur sic se habent sicut anima ad corpus. et ratio ad sensualitatem. naturale dominium est eius qui abundat ratione. et illud est principans. aliud autem est subditum quod deficiat ratione. Sen. 2. Sub viri potestate eris. Item excludit ea que eis non competunt et sunt duo scilicet ut non doceant. Sed contra. puer. vi. Erudit eam mater sua etc. Respondeo dicendum est quod doctrina publica non competit mulieri. et ideo dicit. In ecclesia. Alia est priuata et hac mater erudit filium. Sed contra Iudic. 5. Delbora erudit populum israhel. Respondeo illa eruditio est per spiritum prophetie et gratia spiritus sancti non discerit inter virum et mulierem. nec tamen publice predicabat sed instinctu spiritus sancti consilia dabat. Secundo interdicatur eis dominium in virum Eccl. 25. Mulier si primatum habeat contraria est viro suo. Et prius dicit quod dominium mulierum est corruptio familie. sicut tyranni in regno. Et sic prohibet duo contra duo que competunt eis sed tertium repetit scilicet in silentio. Deinde cum dicit Adam enim etc. Assignat rationem eius quod dixerat. et primo ex ordine creationis. Secundo ex ordine culpe ibi. Et adam non est etc. Circa primum sciendum est quod in ordine rerum perfectus et imperfectus diuersimode ordinantur. quia in vno et eodem imperfectus precedit tempore. et perfectus precedit natura. quia natura redit ad perfectum. sed in diuersis perfectum est prius tempore et natura. quia natura semper incipit a perfectis. Et hunc ordinem agit hic. quia vir perfectus est natura humana mulier vir occasionatus. Unde primo formatus est adam Sen. 2. Formauit deus hominem de limo terre etc. Secundo dicitur mulier sicut quodam imperfectum a perfecto originatum scilicet de costa. 1. cor. 11. Non enim vir ex muliere: sed mulier ex viro est etc. Et inde est quod homo non dicitur factus propter mulierem sed ad similitudinem dei. Sen. 1. Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Mulier autem propter virum ideo vir debet pessere. Item ex parte culpe. Quod enim generationis et corruptionis est contrarium. quia quod est primum in generatione est vltimum in corruptione. Peccatum

autem est corruptio nature. et ideo generatio incepit primo ab adam: sed corruptio a muliere. Unde dicit Adā non est seductus scilicet primo. quia fortior erat: sed incepit a debiliore ut facilius seduceretur fortior. Alludit autem hic verbis adē Sen. 3. Eū enim dominus reprehendit adam dixit Mulier quā dediti mihi dedit mihi etc. Et ideo dicit Adaz non est seductus sed mulier Seductio autem duplex est. scilicet in vniuersali et particulari eligibili que est ignorantia electionis. Quicumque ergo peccat seducitur ignorantia electionis in particulari eligibili. Mulier autem fuit seducta ignorantia in vniuersali quando scilicet credidit quod serpens dixit. sed vir non credidit hoc: sed deceptus fuit in particulari. scilicet quod gerendus esset mos vxori et cuius ea comedere deberet et inexpertus diuine severitatis credit quod facile et remitteretur. Sed contra. Ignorantia est pena peccati. ergo pena precessit culpam. Respondeo dicendum est quod non precessit. quia statim ad verba serpentis fuit elata quod alius esset de ea sollicitus et ex illa elatione seducta est. unde elatio precessit. Deinde cum dicit. Saluabitur autem etc. Responderet quidam tacite questioni. quia diceret quis quod si mulier non est propter virum et ex ea est initium peccati. ergo viro est nocua. Sed si aliquid non est propter aliud sed est ei nociuum debet tolli. ergo mulier non debet saluari. Dicendum est ergo quod duplex est salus. scilicet temporalis et hec est communis etiam brutis. Alia est eterna et hec est propria hominum Isa. 51. Salus autem mea in sempiternum erit etc. Et tamen autem salutem mulier non amisit. Non temporalē. quia statim non priuatur sexu muliebri propter generationem proliis. nec eternam quia in animam capax est gratie et glorie. Et ideo quantum ad primum dicitur: Saluabit id est non extirpabitur. et hoc pro generatione filiorum ad quam est a deo ordinata. Quantum ad secundum dicit. Si permanserit etc. Sed quod si importat causam nisi quid que non permansit non saluabitur cum apostolus dicat quod mulier melius facit si non nubat. Respondeo vno modo potest esse locutio figuratiua et sic per virum ratione superior intelligitur. ratio inferior est mulier. opera bona sunt filij inferioris rationis. et charitas quam per virum concipit et per hoc saluabitur. Alia est expositio literalis. ut ly per non dicitur eam sed repugnantiam. Et est sensus. Mulier saluabitur etiam si incedat per generationem scilicet si nubat et non sit virgo. Et tunc ly per dicit augmentationem salutis quasi per generationem filiorum ad cultum dei magis saluabitur Eccl. 7. Filij tibi sunt erudi illos: et incurua illos a pueritia illorum etc. De salute vero eterna tria ponit. scilicet quod aliquid sit in intellectu. Secundo quod in affectu. Tertio quo ad exteriorum actum. In intellectu est fides per quam intellectus christo subijcitur. Unde dicit In fide. Heb. 11. Sine fide impossibile est placere deo Et quia fides nihil valet sine dilectione. Ideo statim subiunxit dicens: Et dilectione. 1. cor. 13. Si habuero omnem fidem ita ut montes transferam charitatem autem non habuero nihil sum etc. In exteriori autem ponit duo contra lasciuiam que consistit in duobus scilicet in luxuria. Et quantum ad hoc dicit. In sanctificatione. id est in castitate. 1. thes. 4. Hec est voluntas dei sanctificationis vestra etc. Item in crapula. contra quod dicit. In sobrietate. Tit. 2. Sobrietas et pietas iuste viuam in hoc seculo et cetera.

Capitulum tertium.

Fidelis sermo. Si quis episcopus desiderat bonum opus desiderat. Sportus enim episcopum irreprehensibile esse. vnius vxoris viz sobrium. ornatum. prudentem. pudicum. hospitalē

in epistolam I ad Timotheum III

spitum. Ro. 12. Hospitalitate sectates. Heb. vlti. Hospitalitate nolite obliuisci. Job. 31. Hostiu meuz viatoru patuit. Quatuor ad secundu dicit. Doctorez Epb. 4. Alios pastores et doctores. Et hoc est officiu ppriuz prelati. Jere. 3. Dabo vobis pastores iuxta cor meū et pascent vos scientia et doctrina. Consequenter cu dicit Non vinolentū. remouet vitia opposita. Tria autē remouet. Anū quod pertinet ad concupiscentiā carnis. Aliud ad iram. Aliud ad cupiditatē. Quatuor ad primū dicit. Non vinolentū. Vinus dicit et plus significat Epb. 5. Nolite inebriari vino in quo est luxuria. Quasi dicit non gulosum non luxuriosum. Quatuor ad irā duo ponit primo quantū ad actū cū dicit. Non percussorem. Decenter prohibet hoc post vna. quia ebriuz defacili pcuriunt scz modestū id est patientē. Phil. 4. Dodesia vestra no ta sit omnib' homib' ps. Bene patietes erāt vt annunciēt. Xps passus non peccabat. Secūdo qz sum ad verba cū dicit. Non litigiosum. 2. thym. 2. Seruum dei non oportet litigare. 1. cor. 11. Si quis videt contentiosus esse nos talē cōsuetudinē non habem' neqz ecclesia dei. Et hoc qz episcopi sunt successores aploz quos xps instruit vt pacē annunciarent. Itē in passiōe sua christus dixit. Pacē meā do vobis. pacē meā relinq' vobis. Quatuor ad res tēporales dicit. Non cupidus quia ponitur iudex et ordinator ecclesie qui si sit cupidus defacili dicit a iusticia. Exod. vicesimo tertio Ne accipias munera que excecant etiā prudentes et subuertunt vba iustoz. sed deu. Jere. 6. A maiore vīs ad minore omnes auaritie student. 1c.

Lectio secunda.

S quis autē domui sue preeffe nescit quomodo ecclesie dei diligentia habebit. Non neophitū: ne in supbia elatus in iudiciū incidat dyaboli. Oportet autē et illū testimoniū habere bonuz ab his qui foris sunt vt non in opprobriuz incidat et in laqueū dyaboli. Dyacones similiter pudicos. non bilingues. non multo vino deditos. non turpe lucrū sectantes. habētes mysterium fidei in consciētia pura. Et hi autē probent primū: et sic ministrēt nulluz crimē habentes. Mulieres similiter pudicas. nō detrahentes. sobrias. fideles in omnibus.

Supra ostēdit apls qualis debet esse eps fm se: hic ostēdit qualis debet esse in cōparatione ad multitudinē. Et primo ad multitudinē domesticę familie. Secundo quo ad multitudinē ecclesie ibi Non neophitū. Tercio quo ad multitudinē infidelū ibi. Oportet autē. Itē primo ostēdit qualis debet esse in cōparatione ad familiā domesticā. Secundo rationē huius assignat ibi. Si qz autem. Item primo ostēdit qz ab episcopo requiritur gubernatio debita familie. Secundo bona instructio filioz ibi. Filios habentē. Dicit ergo. Oportet epm pesse domū id est familie sue. Et eā bñ gubernet. Bona autē gubernatio nō solū est acquisitio diuinaz. quia ea non sunt finis yconomice sed instrumēta. sed finis ei' est recta vita. Eccl. 44. Pacificates in domib' suis. Specialiter autē in domestica familia precipiunt filii. Et ideo dicit de eis specialit' filios. id est qz suis filijs do minetur nō emollitus ex teneritudine amoris quā quāz do opz extendit ad filios. Inter alia autē que requirunt in filijs episcopozum quos habuerunt ante qz essent epi re-

quiritur qz sint casti. quia mala eoz vita esset testimoniū contra parentē et prelatū. Eccl. 10. Scdm iudicē populi sic et ministri eius. et qualis rector ciuitatis: tales et habitantes in ea Sap. 4. Ex iniquis em omnes filij q nascunt testes sunt nequitię aduersus parētes in interrogatione sua. Secunda ratio est. qz ad domū episcopi cōcurrit populus ideo oportet eos esse castos. Contra illud. 1. reg. 2. vbi filij hely nō casti corūpebant mulieres veniētes ad templū. vnde et hely a dño est punitus. Deind cum dicit. Si quis autē. Dicit sui rationem assignat. Posset em dicit. Quid ad epm q bene regat familiā cui iminet cura cōmunis: Et ideo dicit Si quis autē. id est proprie familie. Luc. 16. Qui fidelis est in minimo et in maiore fidelis est. Cōtingit tñ frequēt q aliqui nō sunt regitui bene in paruis domesticis qui tamē bene regūt in maioribus. Sed dicit. nescit vt hec nescientia referatur ad negligentia. et qui parua negligit defacili magna negligit. sed qui nō curat de paruis aliqui bene se habet in maioribus. Consequenter ostēdit qz scilicet se habeat ad multitudinē ecclesie in qua non debet esse nouicius in fide sed antiquus. Unde dicit Non neophitū id est nouā fidē habentē. Act. 1. Oportet eligere vnū ex his qui nobiscū. Idem numeri. 11. Cōgrega mihi. 70. viros de senioribus quos tu nosti qz senes sint populi ac magistrī et duces. Sed sicut dicitur Sap. 4. Senectus venerabilis est non diuturna neqz numero annoz computata. Cōtingit em quādoqz qz in aliquibus nouis supabū det gratia et habet simul cū etate mox senectutē qz dispē fatiue promouentur sicut ambrosius diuina inspiratiōe. Unde hoc quod dicit hic ad eos pertinet qui non solum etate neophiti. sed et qui neophiti sunt pfectiōe. Et busius est ratio ne in superbiā. Quando em aliqz de nouo veniēs ad fidem et ad conditionē aliquā pmouēt res putat se alijs meliorē et valde necessariū quasi nisi ipse esset non haberent vnde puidretur ecclesie. Et dicit dyaboli. quia ipse cōdemnatus fuit propt' peccatū superbie. Deinde cū dicit. Oportet autē illū. Ostēdit qualiter se habeat ad multitudinē infidelū. et ponit documēta. Primo vt sit bone fame. Col. 4. In sapientia ambulate ad eos qui foris sunt. 1. pe. 2. Cōuersationē vraz inter gentes habētes bonā. Et hoc necessariū est prelato. quia cōuersatio totius cōgregatiōis iudicat ex prelato. Sed cōtra. 2. cor. 6. Per infamā et bonā famā. Respondeo infamia insurgit quandoqz ex culpa ei' qui infamatur. et hanc phibet hic. quādoqz ex malitia detrahentū. et in hac oportet habere patientiā. et de hac loquitur apls ibi. Sed hic loquit' de assumendo in epm qz sit bonus et infamat' falso debet patientē ferre. Secūdo assignat rationē. An subdit. Et non in opprobriū. Abi tangit duplex periculus scilicet ne fiat opprobriosus et p hoc eius auctoritas minuat. et per cōsequēs auferat a vicia corrigendi. Mat. 7. Nijce primū trabē. Secundo ne incidat. quandoqz scilicet impatienter sustinendo qz infamis concitetur ad odia et desperet et huiusmodi. Et qz prelatus sit odiosus laycis: cōtingit si negligit cultum diuine laudis. Malac. 2. Tritū fecistis pactuz leui dicit dñs exercitū propt' qd dedi vos contēptibiles et humiles omnibus populis. Deinde cū dicit Dyacones. Ostēdit pertinentia ad dyacones qd in greco idē ē qd ministri. In pmitiua em ecclesia solum erant tres ordines vt dicit dyonisiuz scz episcopoz pbyteroz et ministroz et nō diuidēbant p diuersos gradus: sed oīa erant in vno ordine ppter paucitatē ministroz et ppter nouitatē ecclesie. Nō qz ostēdit qles debēt esse fm se. Secūdo qz ad alios ibi. Mulieres. Itē pmo ostēdit qles debēt esse. Secūdo quō examinādi sunt ibi. Et hij. Itē pmo

Explanatio sancti Thome

ostendit quales debet esse quantum ad eorum proprium corpus.
Secundo quantum ad res exteriores ibi. Non turpe etc.
Tertio quantum ad alia ibi. Habentes etc. Item quantum ad eorum
pudorem. Primo ostendit quo ad totius corporis qualitates.
Secundo quantum ad oris refrenationem. Dicit ergo. Dico
quod episcopi debet esse pudici. Similiter oportet diacones
esse. quia contrarium pudicitie facit inepum ad spiritualia.
quia denegat animum a spiritualibus que necesse est tales
habere elevatum. *1. Cor. 14. 32. Mundamini qui fertis vasa do-*
mini etc. Luc. 12. Sint lumbi vestri percincti etc. Dein
de ostendit quales debent esse in ore. Os deseruit locu-
tionis etc. Quantu ad primum dicit. Non bilingues.
Eccl. 2. 8. Lingua tercia multos comouit et dispersit illos
a gente in gente etc. Bilinguis est habes duas linguas
Non erit tales diaconi ministri pacis. Quantu ad se-
cundum dicit. Non multo etc. puer. 23. Cui ve? Cuius patri
ve? cui rixet? cui fouet? cui in ca vulnera? cui suffossio oculo-
rum? Nonne his qui comorantur in vino et studet calicibus
epotandis etc. 5. Te qui potentes estis ad bibendum vi-
nu et viri fortes ad miscenda ebrietate. Deinde cum dicit
Non turpem etc. Ostendit quomodo se habeant ad res
exteriores. Non solum est diuertitur a iusticia quandoque p-
pter cupiditatem lucris sed etiam a veritate dicentes que non
oportet. Et ideo prohibet eis teporale lucrum in quo intel-
ligitur omne lucrum inhonestum. Sed quantum ad affectu-
one dicit Habentes etc. Et instruit eos. Primo quantum ad
fidem. Secundo quantum ad conscientie puritatem. Unde dicit Mi-
sterium fidei non fide. id est non tantum fide simpliciter sed intel-
ligentia eius quod in fide occultum est. Ministerium enim id est
quod occultum: quia ministri debent scire non tantum ea de fide
que et populus intelligit. sed et misteria. quia debet ali-
os instruere. 1. Pe. 3. Parati semper ad satisfactionem omni-
poscenti vos ratione de ea que in vobis est fide et spe etc.
Item conscientia pura. quod ipsa facit in fide errare. 1. 1. Fi-
nis autem preceptum est charitas de corde puro et conscientia bo-
na et fide non ficta etc. Deinde cum dicit. Et hiis qui ben-
dicuntur etc. Ostendit quod examinentur. Posset enim dicere ali-
quis. Puto omnes bonos. hoc enim debet esse in tua reputa-
tione. Sed quantum ad eorum promotionem omnes sunt examina-
ti unde etiam ipsi examinantur unde dicit. Et hiis etc. Mul-
lum crimine. id est peccatum mortale. non autem interdit de pec-
cato veniali. quia ut dicitur. 1. Job. 1. Si dixerimus: quia
peccatum non habemus ipsi nos seducimus et veritas in nos-
tris non est. Hec dicit qui habuerunt: sed qui habet id est
sunt notabiles et habet infamie crimine. Alioquin hoc esset
verogare clauibus ecclesie. Deinde cum dicit. Mulieres
etc. Ostendit qualiter se habeant ad alios. Et primo ponit
suam instructionem. Secundo rationem ibi. Qui enim habent
etc. Circa primum duo facit. quod primo ostendit qualiter se ha-
beant ad uxores quas habebant in primitiua ecclesia. et
loquitur per statum illo. Secundo quo ad filios ibi. Qui fi-
lij etc. Item prima in duas quod primo ostendit quales de-
bent esse eorum uxores. Secundo qualiter ipsi habeant se
ad illas ibi. Diacones etc. In uxoribus eorum requirit qua-
tuor. scilicet pudicitiam. modestiam. sobrietatem. et fidelitatem. Di-
cit ergo similiter sicut dixi de diaconibus dico de mu-
lieribus quia oportet eas esse pudicas. Eccl. 26. Gratia
super gratiam mulier sancta et pudorata. Item modestas
in lingua non detrahentes. Eccl. 10. Non si serpens mor-
deat in silentio: nihil eo minus habet qui detrahit etc. Item
sobrias que est maximum ornamentum mulierum. 1. 2. Simi-
liter et mulieres in habitu ornato cum verecundia et sobrie-
tate. Item fideles vel deo quantum ad veram fidem vel viris su-
is. Sed que culpa est diaconi si eius uxor est mala. Res-
pondeo. Aliquis a ministerio repellit non solum propter cul-
pam sed etiam propter aliquod impedimentum ministerij. Et

ideo si preter culpam eorum possent mulieres esse male tamen pres-
sant impedimentum dupliciter. Primo quod cum male sunt in-
digent maiori cura. et per hoc minus vacaret ecclesiasti-
cis ministerijs. Secundo quod viri deprauantur ex uxoris
abus. Item esset in periculo. quia ministroz ecclesie multi
frequentant domos. Dixerunt autem cathaphrige quod ex-
inter diaconos agitur de mulieribus. mulieres possunt
ordinari ad sacros ordines. Sed sciendum est quod in iure ali-
que mulieres aliqui vocantur diaconisse. non quod habeant
huiusmodi ordinem: sed propter aliquod ministerium ecclesie
sicut in greco dicitur diaconus quilibet minister.

Lectio tertia.

Diacones sint unius uxoris viri: quod
filij suis bene presint: et suis domi-
bus. Qui enim bene ministrauerint:
gradum bonum sibi acquirunt et multam fiduciam
in fide que est in christo iesu. Hec tibi scribo
fili Thimothee: speras me venire ad te ci-
to. Si autem tardauero: ut scias quomodo oportet
te in domo dei peruersari que est ecclesia
dei viui. columna et firmamentum veritatis.
Et manifeste magnum est pietatis sacramen-
tum quod manifestatum est in carne: iustificatum
est in spiritu. apparuit angelis: predicatum
est gentibus. creditum est in mundo. assum-
ptum est in gloria.

Supra ostendit apostolus quales debent esse diacones
et eorum uxores: hic ostendit quod diaconi se habeant ad
uxores et ad filios et familia. Et primo ponit documentum
Secundo eius rationem ibi. Qui enim bene etc. Dicit ergo
Dixi quod mulieres diaconoz sint pudice. Et si in uxoribus
est pudicitia habenda propter eos amplius in ipsis est ne-
cessaria ut sint omnino a contactu mulierum imunes. Sed
quia fin hoc pauci essent ministri preedit quod saltem sint unius
uxoris viri. quia habuisse plures est signum incontinentie:
et contra significationem sacramenti. Et inde est quod omnes in-
stituit in matrimonio unius ad unum. Unde et prima uxor debet
nec dicitur non secunda. Deinde monet qualiter se habeant
ad filios dicens. Qui filij suis bene presint. scilicet boni eru-
diendo in disciplina bona et bona vita. Eccl. 7. Filij tu-
bi sunt erudi illos etc. Consequenter hortatur eos bene
pessere et tori domui id est familie scilicet cum mansuetudine. Eccl.
4. Noli esse sicut leo in domo tua etc. Et huius ponit ra-
tione dicens: Qui enim etc. Quasi diceret. Ad requis ab
episcopis rationabile est. quod ipsi sunt prelati. Sed quare
a diacono qui est minister. Respondet dicens: Qui enim etc.
Et primo ostendit quod bonus usus huius ministerij est via ad
maiores dignitates. Secundo etiam quod est via ad vitam eter-
nam. Quantum ad primum dicit. Qui enim bene ministrauerit
exercendo officium diaconi. Respondet enim est in greco diaconus
in latino dicitur minister. Gradus bonum sibi acquirat. id
est promoueri merentur ad gradum altiorum. Mat. 25. Quia
in pauca fuisse fidelis super multa te constituat etc. Et dicit
bonum. quod supra eodem. Qui episcopatum desiderat bonum opus de-
siderat. Hec tamen in hoc est eorum finis. sed cum hoc remunera-
tione habent a deo. Job. 12. Volo ut vbi ego super illic sit
et minister me? Et ideo dicit. Multam fiduciam scilicet auxiliij
gratie in presenti et glorie in futuro. et hoc per fidem christi. 2
cor. 3. Fiduciam tales habemus etc. Eccl. 12. Fiducialiter
agat non timebo. Deinde cum dicit. Hec tibi scribo etc.
Ponit rationem omnium predictarum motionum. Et primo

in epistolam I ad Timotheum III

excludit causam opinari. Secundo astruit verā ibi. Si autē etc. Tertio assignat rationē ibi. Que est ecclesia etc. Circa primū sciendū est qd possit timotheus credere qd ex quo scripsit de cetero eū nō visurus esset. als supfluum videretur eū literis monere. Et ideo dicit hoc scripturis etc. Et nominat eū filium. quia sibi charissimus erat. 1. cor. 4. Ideo misi ad vos timotheū qui est filius meus charissimus etc. Et dicit sperā. quasi non certus. 2. Jo. bannis. Plura habens vobis scribere nolui per cartaz et aramentū. spero enim me futurum apud vos et os ad os loqui etc. Scribo igitur licet spem habeā. qz spes in longum ptrabi potest. puer. 16. Dominus est pparare animū et domini linguā gubernare etc. Et ideo dicit. Si autē tardauero etc. 1. thes. 2. Sed sathanas impedit nos Ego igitur scribo vt si tardauero scias quō oporteat te i domo dei puerari. ps. Habitare facit vni? moris in domo. etc. Deinde cū dicit. Que est ecclesia etc. Assignat rationē quare sit sic cōuer sandū in ea. Et assignat rationē huius cause que est duplex. Primo cōmendādo ipsam ecclesiam. Secundo vitatē ecclie ibi. Et manifeste etc. Circa p̄mum duo facit. qz primo cōmendat ecclesiam ex pte ei? cuius est ecclesia. Secundo ex veritate ipsius ecclie ibi. Colūna etc. Ex parte eius cuius est ecclesia qz est dei viui. Ecclia quasi adunatio. quia in ecclesia est adunatio fidelium Ro. 9. Quos vocauit etc. Et adunant in deū. Job. 17. Et i ipsi in nob̄ sint vnū etc. Et ideo dicit qd est dei. Et ad distinctionē alioz deoz ad quos congregantur gentes. Nam hij sunt mortui. sed deus ecclie est viuus. Job. 5. Sicut pater habet vitā in semetipso etc. Et ergo sic in ea cōuersandū vt spiritalitē viuam. ps. Dominū tuā dñe decet sanctitudo etc. Secunda rō est ex vitate etc. Naturale est enim hominī vt desideret cognitioz veritatis cū sit perfectio intellectus. Unde Aug. dicit qd beatitudo est finis hominis que nihil aliud est qd gaudiū de veritate. Hoc innouit p̄bis p creaturas Ro. 1. Sed in hoc vacillabant. qz non habebāt certitudinē veritatis. tum qz erant corrupti erroribus. tum qz vix inueniē ap̄ eos qz in veritate concordent. Sed in ecclesia est firma cognitio vt veritas. Unde dicit columna Eccl. 24. Thronus meus in colūna nubis etc. Eccl. 26. Colūna auree etc. Et dicitur aurea. qz in se sancta. Et firmamentū scz q̄tuz ad alios. quia non possunt firmari in veritate nisi per ecclie sacramēta. Luc. 22. Tu aliquādo conuersus confirma etc. ps. Ego cōfirmatū colūnas eius. Si igitur ecclesia cōgregat in deo et dat cognitionē veritatis debem? esse in ea. Deinde cū dicit. Et manifeste etc. Cōmendat caput ecclie. Et primo xpm ad cuius manifestationē apparuit Secundo de eius exaltatione agit ibi Assump̄ etc. Cōmendat autē xpm dupliciter. Primo quātū ad naturā diuinā. Secundo quātū ad humanā ibi. Quod manifesta tū est etc. Dicit ergo Et manifeste etc. Quia sacramentū idē est qd sacru secretū. Nihil autē tā secretū qd id quod in corde gerimus. Multo ergo magis qd in corde dei et secretum est et sacru. 1. cor. 2. Que sunt dei nemo nouit nisi spiritus dei etc. Esa. 24. Secretū meū mihi. secretum meum mihi Esa. 45. Tu es deus absconditus. Et hoc est verbū dei in corde patris. ps. Eructauit cor meū verbum bonū etc. Hoc siquidē sacramentū est sacramentum pietatis. secretū autē hominī et aliqñ est vanū. ps. Dis seut cogitationes hominū qm̄ vane sunt. In q̄tū ergo est restauratiū mundi est pietatis. Itē magnū quia est ver? deus cuius magnitudinis nō est finis. Hoc ergo secretū quod latet in corde patris factum est hō. Et ideo describit ipm. Secundo q̄tum ad naturā humanā etc. Et primo q̄tū ad carnē. Secundo q̄tum ad animā. Quātū ad primū dicit. Quod manifestatum est in carne. Sicut

verbū quod latet in corde manifestat hōo sensibili. ita hōi dei in corde dei latebat. sed in carne manifestatum Job. 1. Verbum caro factū est etc. Quātū ad animā dicit. Iustificatum est in spiritu. Hoc dupliciter exponit. Primo ne credat qd caro prius sit concepta dicit qd non. qz in spiritu. id est per sp̄m sanctum cōceptus est Mar. 1. Quod enim ex ea natū est de spiritu sancto est. Et Luc. 1. Quod enim ex te nascetur vocabit filius dei. Et hoc qz spiritus sanctus superueniet in te etc. Et in spiritu sancto humano de qd Job. 19. Emisit spiritum. Et sic est manifestatū in carne quod tamē est cum spiritu. Et dico spiritu iustificato. scz quia iustus est absqz omni macula. Deinde cum dicit Apparuit etc. Ostendit eius manifestationē. et primo factā angelis. Secundo hominibus ibi predicatū etc. Dicit ergo sacramentū illud quod apparuit etc. excludit eius am cognitionē angeloz etc. Illud autem dicit apparere quod in potestate sua habz videri et nō videri: et nō subest potestati videntis. Unde non dicit lapis apparet mihi. sed video lapidē. Si ergo angelus in sua natura haberet qd videret verbū. nō diceretur verbū apparere sibi sed qd ipse videret cum veller. Et ideo dicit ap̄s qd apparuit angelis. qz non in sua natura viderunt ipm. Et verum est qd a principio apparuit angelis qm̄ ex conuersione ad se deificauit ipos: sed qm̄ est incarnatū multa misteria innotuerunt angelis que non cognouerant antea. Et ideo dicit Beda qd in natiuitate apparuit angelis claritas qd non antea in veritate visa est hominibus. Et hoc dupliciter. Primo q̄tum ad ministerium apostolorum. Secundo quātū ad cognitionē populoz quibz manifestatur. Quid siquidē solis iudeis manifestabat. sed nunc in gentibus. Et ideo dicit predicatū est gentibz Mar. 16. Euntes ergo docete omnes gētes etc. ps. Annunciate inter gentes gloriā eius etc. Et hoc efficaciter. qz creditū est mundo. Et hoc dñs orabat Job. 17. Et hoc maxime mirum est qd p simplices pauperes et impotentes totus mundus est conuersus. 1. cor. 1. Nō multi sapientes etc. Et hoc vt nō gloriatur omnis caro etc. Secundo manifestat qd sola veritas dei hoc facit. qz assumptum est in gloria christus. scilicet quia manifestatus assumptus est in cellis Mar. ultimo. Dominus quidē iesus post qd locutus est eis assumptus est in celum etc. Phil. 2. Et omnis lingua confiteatur quia dominus noster iesus christus in gloria est dei patris.

Capitulū quartū.

Spiritus autē manifeste dicit quā nouissimis temporibus discedent quidā a fide attendētes spiritibus erroris et doctrinis demonioz in ypocrisi loquentiū mendaciū: et cauteriatā habentiū suā cōscientiā: phibentiū nubere: abstinere a cibis quos deus creauit ad percipiendū cū gratiarū actione si delib? et his qui cognouerūt veritatē. Quia omnis creatura dei bona est et nihil reijciēdū qd cū gratiarū actione percipitur. Sanctificat enim per verbū dei et orationē.

Superius instruit timotheum de pertinentib? ad ordinationē ecclesie in spiritualibus. Secundo quantum ad documenta fidei: cultum dei et dispositionē ministeriorum: hic instruit eum de ordinatione ecclesie quantum ad exteriora. Et primo quantum ad cibos. Secundo q̄tum ad status hominum et diuitias ibi. Quicūqz sub ius

Explanatio sancti Thome

ho 7c. Item primo agit de usu ciborum. Secundo de dispensatione ciborum. 5. ca. ibi. **U**duas honora 7c. Item primo excludit suspiciosam abstinentiam. Secundo preferit pietatem abstinentie licite ibi. **E**xerce te 7c. Item primo pronunciat falsam doctrinam de illicita abstinentia. Secundo instruit eum hec proponere fratribus ibi. **H**ec propones 7c. Item primo errorem manifestat. Secundo excludit ipsum ibi. **Q**uos deus 7c. Item primo pronunciat errorem futurum ex parte deceptorum. Secundo ex parte decipientium ibi. **I**n ypocrisi 7c. Item ponit actorem denunciationis. Secundo fidei defectum ibi. **Q**uia in nouissimis 7c. **T**ertio causam defectus ibi. **A**tendentes 7c. **D**icit ergo **M**agnus est pietatis sacramentum quod iustificatum est in spiritu. sed supra hoc sacramentum spiritus sanctus aliquid pronunciat futurum. **A**d eum enim pertinet reuelare misteria. 1. cor. 15. 7. **J**oh. 16. **Q**ue ventura sunt annuntiabit vobis **S**piritus ergo pronunciat in corde futura. **S**ed olim loquebatur in similitudinibus. **N**umeri. 12. **S**i quis fuerit inter vos propheta domini in visione apparebo ei vel per somnium loquar ad illum. **P**sec. 12. **E**go visionem multiplicauit et in manu prophetarum assimilatus sum 7c. **S**ed in nouo testamento spiritus sanctus manifeste dicit **J**oh. 16. **E**t palam de patre meo annuntiabo vobis. **E**t pronunciat defectum fidei futurum. **U**nde patet in nouissimis temporibus 7c. **N**ouissimum tempus dicitur vltima etas. quia nos sumus in quos fines seculorum deueniunt. **A**men in hoc tempore tanto amplius nouissimum est. quanto magis propinquum nouissime diei. **E**t sicut in primitiua ecclesia propter propinquitatem ad christum et sacramenta instituta sunt feruentissima fides sic in nouissimis temporibus in comparatione ad tempora apostolorum recedent a fide quia carnales erunt. sed magis in fine abundant erunt. **H**en. 49. **C**ongregamini ut annunciet que ventura sunt vobis nouissimis diebus 7c. **C**ausa defectus est duplex. **U**na ex parte dyaboli seducetis. 2. cor. 11. **T**imone sicut serpens eum seduxit astutia sua 7c. **E**t ideo dicit **A**tendentes spiritibus erroris scilicet demonibus quorum est officium in errorem mittere. **J**oh. 8. **M**endax est et pater eius 7c. 3. reg. vlti. **E**grediar et ero spiritus mendax 7c. **E**t dicit spiritibus. quia demon maior multos habet ministros. **S**ed quomodo attendent eis? **N**unquid eos videbunt? **N**on. sed loquetur in eis. **E**t ideo addit secundam causam scilicet falsam doctrinam. **E**t sicut glossa dicit hic falsos doctores demones; nec in merito. **S**icut enim boni homines interdum dicuntur angeli sic isti propter excellentem malitiam demones dicuntur **J**o. 6. **N**one enim duodecim vos elegi et ex vobis vnus est dyabolus. **E**x parte decipientium est duplex causa. **U**na eorum falsitas. **A**lia peruersitas conscientie eorum. **Q**uantum ad primum dicit. **D**emoniorum. id est hominum a demone possessorum. et horum dico loquentium mendacium **J**ere. 23. **A**scendo istud est in corde prophetarum variantium mendacium et prophetantium seductiones cordis sui. **E**t nota quod per mendacium simplex absque pallio apparentie non possit aliquis decipere quempiam. **E**t ita hi nemine possent fallere nisi pretenderent aliquod pallium vel bonam intentionem vel simulationem vel falsam auctoritatem. 1. cor. 5. **N**eino vos seducat 7c. 2. thimo. 3. **H**abentes quidem speciem pietatis. id est fictam pietatem. **E**t de moniorum dico habentium conscientiam cauterizaram. **C**auterium est corruptio in carne per ignem ex qua egreditur continue putredo. **I**ta ex igne peruerse voluntatis tre. odij. concupiscentie vlceratur conscientia et demoniorum egreditur falsa doctrina. **L**it. 1. **C**oinquinatae sunt eorum mentes. **D**einde ostendit que sit ista falsa doctrina et tangit heresim manicheorum: qui damnant matrimonium. contra illud **M**at. 19. **Q**uos deus coniunxit homo non separet. 1. corinthios. 7. **M**ulier non peccat si nu-

bat. **I**tem manichei prohibent usum ciborum. id est mandant abstineri a cibis. **A**bstinere autem a cibis potest licite intentione domandi carnem. sicut **t**himotheus abstinere a vino. vel propter scandalum sicut dicit apostolus. 1. corinthios. 8. **S**ed si esca scandalizat fratrem meum non manducabo carnes in eternum. **I**tem illicite. **U**no modo propter legis preceptum: quasi legalia adhuc essent seruanda. contra quod loquitur ad **S**alathas. 2. **A**lio modo sicut heresim manicheorum. non quia prohibitum lege quam damnat. sed quia dicunt quod in carnibus. ouis et vino. et huiusmodi. id est in aliqua salium particula diuina natura est commixta. **Q**uia non potest de deo putari. **N**on videtur autem hoc dicere de legalibus. quia dicit in nouissimis diebus. sed de manicheis. **E**t istos demones vocat. quia inter omnes hereses plus vult dyabolo de honore. quia ponunt eum principium ex quo cum deo bono. ponentes eum principium visibilium. **I**mprobat autem apostolus hanc erroneam doctrinam dupliciter. scilicet ex intentione dei creatis cibos. **S**ecundo ex conditione creature ibi. **O**mnis creatura 7c. **D**icit ergo quod prohibent abstineri. et hoc contra intentionem dei qui creauit eos ad percipiendum. **H**en. 1. 7. 9. **S**icut olera virentia dedi vobis omnia 7c. **S**ed dicitis: **N**unquid plante propter animalia et herbe propter homines? **R**espondeo dicendum est quod sic sicut etiam philosophum in primo potest. quia imperfectum ordinatur ad perfectius. **E**t ideo sicut in generatione est multiplex perfectio primo scilicet plantarum. deinde animalium. et vltimo humanum. ita in usu rerum. **E**t ideo ad percipiendum: scilicet gratiarum actione. 1. thes. vltimo. **I**n omnibus gratias agite. quia scilicet concessa sunt vobis a deo. ps. **E**dēt paupes 7c. **S**ed illi qui percipiunt eum gratiarum actione sunt fideles. **N**ullus enim potest gratias agere deo in eo quod illicitum est. **S**tultus enim est qui agit gratias de fornicatione deo. quia deus non est actor malorum. **E**rgo ille gratias agit qui habet hoc quod visus ciborum sit licitus. **E**t hoc quidem inos rescat per fidem solam. **E**t ideo dicit fidelibus. **D**einde cum dicit **Q**ui nouerunt. **Q**uia omnis 7c. **I**mprobat errorem ex conditione creature. **E**t primo proponit creaturam esse bonam sicut se. **S**ecundo quantum ad usum. **D**icit ergo **O**mnis creatura est bona scilicet in sua natura. **H**en. 1. **V**idit deus cuncta que fecerat et erant valde bona 7c. **A** bono etiam actore nihil est nisi bonum. **S**ed quia multa sunt in se bona quorum tamen usus non est bonus. ideo probat omnem creaturam esse bonam non solum in se: sed et quantum ad usum. **E**t primo ponit intentum. **S**ecundo probat ibi. **S**anctificatur enim 7c. **D**icit ergo nihil reiiciendum est scilicet ex debito diuine legis. **Q**uis ex alia causa sic. sicut venenum comedere. in quantum tale non est peccatum: sed reiiciendum est in quantum est mortiferum. **S**imiliter nec aliquid in quantum res tales sunt: non sunt reiiciendi. sed in quantum incitant ad lasciuiam. **E**rgo sicut discretionem rationis et ordinationem charitatis non sunt reiiciendi. **M**athei. 15. **O**mne quod intrat in os non coinquinat hominem 7c. **Q**uare ergo aliqui cibi in veteri lege sunt prohibiti **A**ugustinus ponit rationem contra faustum. quia in illorum statu non solum per verba sed etiam per facta prefiguratur est christus. **E**t ideo in cibis vestibus et sacrificijs fuerunt figure futuri status. **N**on ergo prohibentur solum se: sed quia immundorum figure sunt. sicut porcus est signum imunde vite. **E**t ideo prohibitio carnis eius est signum quod in lege christi est prohibita omnis immunditia. **E**t est exemplum augustini **H**oc nomen fatuus potest considerari sicut quod est vox composita ex litteris. et sic est bonum. vel in quantum signum et significatio talis rei. et sic mala est et prohibita. **O**mnis ergo creature visus sicut se est bonum. **C**uius ratio est quia si esset malus hoc non posset esse nisi

in epistolam I ad Timotheum III

in quantum diabolus post peccatum hominis accepisset potestatem super eos quia ex quo homo peccauit accepit in hominē potestatem et eorum que sunt eius. Sed per xpm est ablata hec potestas et hec vocatur sanctificatio. Unde omnia quecumque benedicimus exorcizant primo vbi est oratio expellens diabolum. Et ideo dicit. Sanctificatur enim per verbum dei: id est per christum qui omnes sanctificat. Job. 17. et per orationem fidelium. Jac. vlt. Multū valet deprecatio iusti assidua.

Lectio secunda.

Hec proponēs fratribus bonis eris minister xpi iesu. enutritus verbis fidei et bone doctrine quā assecutus es. Ineptas autem et aniles fabulas deuita. Exerce autem teipsum ad pietatē. Nā corporalis exercitatio ad modicū utilis est. Pietas autem ad oīa utilis est: pmissiōne habēs vite quā nunc est et future. Fidelis sermo et oī acceptatione dignus. In hoc enim laboramus et maledicimur quia speramus in deum viuū qui est saluator omnium hominū: maxime fidelium.

Supra reprobatuit superficialiam ciborum abstinentiam: hic mandat timotheo vt doctrinam pmissam proponat si delibuit: et primo ostendit quid debet proponere. Secundo quid debet vitare ibi. Ineptas autem et aniles fabulas deuita. Ergo duas rōnes quare debet proponere pmissa. Vnam ex commisso sibi officio. Secunda ex eius educatione. Dicit ergo. Hoc quod dixi supra scilicet quod omnis creatura est bona et quod nihil reiiciendū est etc. Proponēs etc. Timotheus enim constituitur erat in officio ministerij christi: quia omnes habentes officium predicandi et regendi constituitur minister christi. p̄me. Cor. 4. Sic nos existimet homo vt ministros christi etc. Ille autem est bonus minister qui sequitur intentionem domini sui: christus autem hoc docuit. Mat. 15. Nihil quod intrat in os coinquinat etc. Et id hoc officium requirit illud. Item ipsa educatio hoc requirit: Prover. 22. Adolescens iuxta viam suam etiā cum seuerit non recedet ab ea etc. Et ideo in conueniens est quod alii qui nutriti veritate doctrine recedant ab eius veritate. Unde recedens a doctrina qua ecclesia suos puulos instruit non est bonus minister christi. Et ideo dicit. Enutritus verbis fidei etc. Verbum enim dei est spirituale nutrimentum quo sustentat anima sicut corpus per cibum. Deutero. 8. Non in solo pane viuit homo sed in omni verbo quod procedit de ore dei etc. Hoc verbū fidei instruit primo circa credenda: et sic dicit. Enutritus verbis fidei. Secundo circa agenda: et sic dicit. Unde subiūgit. Et bone doctrine. Vel fidei verbum quā et simplices habent et bone doctrine quā spirituales magistri. Deinde cum dicit. Ineptas etc. ostendit quid vitandū sit quia fabule inepte et inanes fabula enim sunt p̄m̄ et composita ex miris et fuerunt in principio inuenta vt dicit p̄s in poetria: quia intentio hominū erat vt inducerent ad acquirendum virtutes et vitandū vitia. Simples autem melius inducunt representationibus quod rōnibus. Unde in miris bene representat videtur delectatio: quia ratio delectat in collando. Et sicut representatio in factis est delectabilis: ita representatio in verbis: et hoc est fabula scilicet dicere aliqua et representatio mouere volens ad aliquid. Sed antiqui habebant aliquas fabulas accommodatas aliquibus veris qui veritas

tem occultabant in fabulis. Duo ergo sunt in fabula. Quod se continet verum sensū et representet aliquid utile. Item quod conueniat illi veritati. Si ergo proponat fabula quod non potest representare aliquā veritatē est inanis: sed que non proprie representat est inepta sicut fabule de talmuth. Et deinde cum dicit. Exerce te etc. exclusa superstitiosa abstinentia: hic comparat abstinentiam virtuosam alijs virtutibus. Et sciendum est quod iste timotheus erat homo valde abstinentis. Unde dicit infra. 5. quod modico vino vtatur et forte vt sit sollicitus de his quod ad misericordiā pertinent. quia qui non parcunt sibi frequenter nec alijs parant. Et ideo inducit eum vt pietatem preferat abstinentie. Et primo inducit eum ad pietatem. Secundo preferat eā abstinentie ibi. Nam corporalis etc. Tertio confirmat quod dictum ibi. Promissionem etc. Quarto dat formā docendi pietatem ibi. Precipe hec etc. Dicit ergo. Exerce te ipsum ad pietatem. Pietas est per quam patribus patrieque beniuole officium impendimur: sicut religio per quā cultū debitum deo exhibemur. Pietas enim importat quandam affectionem ad suum principium. Principium autem generationis est pater et patria. Et ideo oportet quod homo circa eos sit beniuolus. Pater autem omnium est deus. Malach. p̄mo. Si ego pater vbi est honor meus. Et ideo nomen pietatis est derivatum ad cultum dei: vt dicit Augustinus quarto de ciuitate dei. Unde eusebia est idem quod pietas. Job. 28. Ecce pietas ipsa est sapientia secundum aliam translationem vbi nostra sic habet. Ecce timor domini ipsa est sapientia etc. Tit. p̄mo. In agnitione veritatis que est secundum pietatem. Sed quantum ad terrenam pietatem competit pietati vt homo sit beniuolus compatriotis: sed quantum ad christianam pietatem requiritur vt homo omnibus hominibus sit beniuolus: quia omnes sumus eiusdem patrie. Et ideo pietas sumit pro misericordia. Cum ergo dicit. Exerce te ipsum ad pietatem: potest accipi secundum quod pertinet ad cultum dei et ad opera misericordie exhibenda. Hoc ad pietatem id est ad cultum omnipotentis dei et opera misericordie. Et dicit exercere non facit: quia exercitatio dicit promptitudinem. et hoc ideo: quia exercitatus facit leuius delectabili et stabilis. Prover. 24. Diligenter exerce agrum tuum. Deinde cum dicit. Nam corporalis etc. preferat eam abstinentie. Et primo ostendit ad quid valet exercitatio corporalis. Secundo ad quid pietas ibi. Pietas autem etc. Corporalis exercitatio ieiunij et huiusmodi in sua natura non sunt bona: sed penalia. et si homo non peccasset nihil horum fuisset. sed sunt bona medicinalia. Sicut enim reubarbarum est bonum in quantum releuat a colera. sic et ista in quantum comprimunt concupiscentias. ergo ad istud modicum sunt utilia. prime Corinthio. 9. Laetigo corpus meum et in seruitutem redigo etc. Col. 3. Mortificate membra vestra que sunt super terram etc. Et ideo si homo esset in statu in quo non posset peccare non indigeret ieiunio et huiusmodi. Unde Chrysostomus super Mat. Venit iesus etc. dicit quod iohānes purus homo indigebat medicina ieiunij. christus deus erat et non purus homo. et ideo homo non indigebat. ergo ad modicum utilis est quod tamen ad morbum peccati carnalis non spiritualis quod aliqui propter abstinentiam homo iracundiam inane gloriā et homo incurrit. Deinde cum dicit. Pietas etc. preferat abstinentie pietatē et accipit hic vtroque modo. pro cultu dei et misericordia et est ad oīa utilis quod ad oīa peccata delectata. Ecc. 3. Ignis ardet et extinguit aqua: et elemosina restituit peccatis. Item ad bona promouenda. Eccl. 17. Elemosina hominis quasi sacculus etc. Item promeretur spalem dei misericordiam. Mat. 5. Vbi misericordes quoniam ipsi misericordiam consequentur. Et ideo ad hoc designandum dominus Mat. 25. specialiter commemorat opera misericordie quod

Explanatio sancti Thome

probat subdens. Promissionem habens etc. In preceptis enim decalogi vnum solum inuenitur quod pertinet ad pietatem scilicet honorare patrem et matrem: et sub illo continentur omnia precepta ad quodcumque beneficium impendendum proximo: et hoc est solum preceptum inter ea que ad proximum est habens promissionem scilicet sis longeuus etc. **Exo. 20.** Et apostolus hic interpretat loquen? et vitam presentem et futuram. Unde dicit. **Eccl. 10.** Sed tunc est questio quia aliquando inuenitur aliquis pietatem sequens qui tamen non est longeuus? Respondeo sicut dicit philosophus hec bona temporalia in tantum sunt bona in quantum vtilia ad felicitatem. Unde si quis haberet satis de temporalibus quod propter ipsa impediret a bono virtutis et felicitatis hoc non esset sibi ad bona fortunata sed ad mala: ut dicitur. **10. Ethicor.** Et longitudo vite est vnum de temporalibus in tantum bonum in quantum coadiuuat ad virtutem. Aliquando autem est occasio ad peccandum: et ideo deus aliquando subtrahit eam homini: non quod deficiat a promissione: sed quia dat quod melius est. **Sap. 4.** Raptus est ne malicia imutaret cor eius etc. **Alia est questio** quia apostolus prefert pietatem corporali exercitati: quia habet spem vite presentis et future. Sed nunquid corporalis exercitatio non habet spem aliam ieiunans non mereretur vitam eternam. Respondetur quando due virtutes sunt et vna continet aliam. illud quod est superioris virtutis per se competit ei: per accidens autem inferiori. virtus autem cui competit per se mereri vitam eternam est charitas cuius proprius et immediatus effectus est pietas. Et ideo secundum propriam rationem attingit ad merendam vitam eternam. abstinentia autem non nisi in quantum ordinatur ad charitatem et pietatem: quia si ieiunans non refert hoc ad dilectionem dei non meretur vitam eternam. **Tertia questio** est. quia dicit hic Ambrosius in glo. Omnis summa discipline christiane in misericordia et pietate est quam aliquis sequens si lubricum carnis pariat sine dubio vapulabit non tamen peribit. **Ubi primo est dubium** de prima eius parte: quia misericordia et pietas immediate ordinantur ad charitatem in qua est summa christiane religionis. Respondetur quod quorundam fuit opinio sicut Augustinus dicit decimo de ciuitate dei. quod exercites pietatis opera quodcumque faciunt peccata carnalia finaliter non pereunt eternaliter. Et ad hoc est auctoritas ista. Item quod habet **Mat. 25.** **Ubi dammandis solum impropere defectum misericordie.** Ergo debet pena eterna solum in misericordibus. Augustinus autem dicit contrarium quia apostolus dicit qui talia agunt regnum dei etc. **Quantumque enim exercites quis in misericordia si in morte est in peccato mortali non intrabit in regnum.** Ad opposita dicendum est quod non est misericors qui sibi non miseretur: secundum illud **Eccl. 30.** Miserere anime tue placens deo. Et hoc ut homo coniungatur deo per amore alius non est misericors. Ad illud euangelij respondet Augustinus quod non quicumque peccat detruditur infernum statim quod remanet ei locus penitentie. Sed ille detruditur qui finaliter moritur in peccato et pertinet penitentiam ad misericordiam. Sed quid dicit lubrici etc. Respondetur dicendum est quod loquitur de lubrico mortali. Et quod dicit non peribit licet hoc non sit ex condigno tamen est ex congruo in quantum disponit animus ad bonum. Dominus enim post lapsus hominem reparat. Et hoc precipue videtur esse in pietate: quia homo beneficiendo alijs inducit alios ad orandum pro se et dominus donat aliquando veniam peccatoribus precibus sanctorum in quantum impetratur eis venia peccatorum et donum gratie: quia homo potest mereri ex congruo alteri primam gratiam alius pro nihilo oraret ecclesia pro peccatoribus. **Deinde cum dicit. Fidelis**

sermo etc. ostendit quod promittitur nobis futura vita: et primo ostendit hoc ex labore sanctorum. **Secundo** ex eorum spe ibi. **Quia speramus etc.** **Tertio** ex benignitate dei. ibi **Qui est etc.** Dicit ergo. **Sermo** quod scilicet pietas habet promissionem etc. est fidelis. **Ad supra** expositum est. **Et quare?** In hoc enim id est propter hoc ut consequamur vitam eternam laboramus. **2. Timo. 2.** Laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere etc. Item ut beneficiamus et ut mala sustineamus. Unde dicit. **Beneficimus et maledicimus.** **Ja. pmo.** Patientia opus perfectum habet. **Et Roma. 5.** Et sustinemus propter spem vite: quia speramus in deum vitam qui est actor vite presentis et future. Item ex officio dei cuius est saluare. **1. Sa. 43.** Non est absque me saluator. Et ideo incarnatus est deus et vocatus est iesus. **Mat. pmo.** Ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum. Et christus est saluator quia saluat salute corporali quo ad omnes. Et ideo dicit. **Omnia hominum.** Item spirituali: et ideo dicit. **Et maxime fidelium.**

Lectio tertia.

Pro Recipe hec et doce. Nemo adolescentiam tuam contemnat: sed exemplum esto fidelium. in verbo. in conuersatione in charitate. in fide. in castitate. **Duz** venio attende lectioni. exhortationi et doctrine. **Moli** negligere gratiam que in te est. que data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterij. **Hec** meditare. in his esto. ut perfectus tuus manifestus sit omnibus. **Attende** enim tibi et doctrine: in ista in illis. **Hoc** enim facies: et te ipsum saluum facies et eos qui te audiunt. **Senior** ne increpaueris: sed obsecra ut perfectus iuuenes ut fratres. anus ut infans iuuenelas ut sorores in omni castitate.

Superius apostolus hortatus est timotheus ad pietatem. hic dat ei formam docendi pietatem: cui primo iniungit ut pietatem doceat. **Secundo** quomodo sit idoneus ad docendum ibi. **Nemo** etc. **Tertio** quod diuersos diuersimode doceat ibi. **Senior** etc. **Doctrina** vero pietatis in duobus consistit scilicet in agendis et credendis. **Agenda** autem non solum debet instruere si sunt auctoritate habentes: sed etiam percipere. et ideo dicit. **Precipe** hec etc. **Tit. 2.** Argue cum omni imperio. **Quantum** ad credenda dicit. **Et doce.** **Mat. vltimo.** **Docete** omnes gentes etc. **Job. 4.** **Eccce** docuisti plurimos etc. **Deinde** cum dicit. **Nemo** etc. ostendit quomodo possit esse idoneus ad predicationem. **Secundo** quomodo ad docendum ibi. **Duz** venio etc. **Circa** primum duo facit: quia primo docet quomodo debet excludere contemptum. **Secundo** manifestat per quid excludendum sit ibi. **Sed** exemplum etc. **Preceptum** efficaciam non habet nisi per auctoritatem percipientis: et ideo quando auctoritas contemptum preceptum frustratur quod maxime fit in adolescentia: quia tales non creduntur prudentes esse. Unde secundum philosophum nemo iuuenes eligat duces. Et ideo dicit. **Nemo** etc. **Quasi** dicat. **Licet** sis iuuenis mores tamen respicientem senectutem. **Tob. 1.** **Cum** esset iunior etc. **Deinde** ostendit quomodo excluditur contemptus dicens. **Sed** esto. etc. ut scilicet talis exhibeat se ut sit exemplum faciendi quod verbo docet. **Et** notandum est quod in his in quibus prescriptus est exemplum est multiplex oratio. **Quaedam** enim ordinant ad primum: quedam ad deum: quedam ad se. **Quantum** ad primum dicit. **Exemplum** esto fidelibus.

in epistolam I ad Timotheum v

ut scz qd verbo precipsis impleas opere. p̄me p̄ef. vlti. Porina facti gregis 7c. Et hoc in locutione. Unde dicit In verbo scz ponderato: ordinato 7 circumsp̄cto. Col. 4. Sermo vester semper in gratia sale sit conditus. p̄me p̄e. 4. Si quis loquitur quasi sermones dei. Item in conuersatione exteriori vt sicut excellit loco 7 dignitate: ita 7 honesta conuersatione. p̄me p̄e. 2. Conuersatione vestram inter gentes habentes bonam. 7c. Matt. 5. Videant opera vestra bonaz glorificent patre vestru qui in celis est 7c. Quantu ad veni ordinat charitate que perficit affectum. Unde dicit. In charitate. p̄me Col. 3. Si linguis hominu loquar 7c. Col. 3. Super omnia charitatem habentes 7c. Item per fidem que illuminat intellectum. Unde dicit. In fide. Heb. 11. Sine fide impossibile est placere deo 7c. Qd specialiter competit prelatis qui sunt custodes fidei. Unde Luc. 22. specialiter dominus orat pro fide petri dicens. Ego pro te rogavi petre vt non vestrat fides tua. Quantu ad se ordinat castitas quia indecens est nimis vt vita ministrorum discordet a vita domini. Ecl. 10. Secundum iudicem populi sic 7 ministri eius 7c. Abritus autem sic castitatem dilexit vt de virgine vellet nasci 7 ipse eam seruauit. Deinde cum dicit. Dum venio 7c. ostendit quomodo sit ydoneus ad docendum: 7 primo facit hoc. Secundo assignat rationem premisse monitionis ibi. Noli negligere 7c. Per duo autem 7 ydoneus ad docendum scz per lectionem in qua acquirit scientia: 7 per exercitiu in quo efficitur promptus. Et ideo dicit. Dum venio attende lecti onem scz librorum sanctoru. p̄mi 2 Machab. 12. Habentes solatio libros sanctoru. Job. 5. Scrutamini scripturas. Et hoc significatur Ezo. 25. vbi dicitur qd semper in archa domini debebat esse vetes in circulis 7 circuli laudibus quasi semper parati ad portandus. Ad exercitiu autem necessaria est exhortatio nostra quantu ad agenda: doctrina quantu ad cognoscenda. Jere. 3. Dabo vobis pastores iuxta cor meum 7 pascent vos scientia 7 doctrina Deinde cum dicit. Noli 7c. ponit rationem monitionis premisse: 7 primo ponit causam ex dono suscepto. Secundo causam ex premio expectato ibi. Attende tibi 7c. Jc primo ponit rationem. Secundo ostendit quomodo qd in ratione continet impleri potest ibi. Nec meditare 7c. Dicit ergo. Noli 7c. Quasi dicat. Ita attende: quia qui recipit gratiam non debet in ea negligens esse: sed in ea fructificare debet. Mat. 25. Seruus abscondens in terra pecuniam punit ppter negligentiam. Noli ergo negligere gratiam 7c. Per hoc intellige vel dignitate epalem vel donum scientie vel pphetie vel miraculoru quoz nihil debet negligi. 2. Cor. 6. Me inuanu gratia dei recipias 7c. Dico gratia que data est tibi per prophetiam id est per diuinam inspirationem. Nam in primitiua ecclia vbi pure 7 ppter deum electiones fiebant nullus assumebatur ad epatum nisi p electione diuinam: sicut electus est ambrosius 7 nicolaus. Et hanc inspiratione vocat hic prophetiam. Unde glo. dicit id est per sanctoium electiones: qd sancti no eligebat que a deo non sciebant electu. Itz apostolus preuidebat hunc profuturum esse p̄plo. p̄ro. 29. Cum prophetia defecerit id est talis modus electionis dissipabitur populus. Et quomodo. Cu in positione manus p̄byteri. Alia littera habet manu p̄byteri. Et sicut dicitur nomina p̄byteri vel episcopi sunt p̄miscua quia sacerdotes 7 p̄byteri id est episcopi erant qui recipiebantur cum manus impositione. Rume. 27. Vocat ioseph 7 impone manu tuam super eum 7c. Dominus etia imposuit manu pueris: vt dicitur Mat. 19. Jc apostoli septem diaconibus. Act. 6. Et ideo ordinatio in ep̄m imponunt manus. Sed questio est cum ep̄s

pus debeat ordinari a tribus. quare hic dicitur singulari numero p̄byteri. Respondeo hoc ideo dicit: quia 7 si conueniant multi: tamen vnus est principalis 7 alij coassistentes: tamen potest dici qd tunc hec constitutio nondum erat: 7 tunc pauci erant episcopi qui no poterant congregari. Alia littera habet p̄byteri id est illoru qui sibi imposuerunt manus no inquantu homines sed inquantu p̄byteri. Et hec impositio significat collationem gratie: no qd ministri vent gratiam: sed qd significat gratiam datam a christo. Unde illorum est solum qui sunt ministri xpi. Et ideo dicit p̄byteri vel p̄byteri: quia manus impositio: alia est que fit a diaconibus: 7 alia qd fit a p̄byteris. Deinde cum dicit. Nec meditare 7c. ostendit quomodo impleat qd dicitur est vt scz continue medietur ea que spectant ad officium suum. Heb. vlt. Ipi eni persurgunt quasi rōnem pro animabus vestris reddituri vt euz gaudio 7c. Nec ergo meditare id est frequenter cogita que sunt ad curam gregis tui. In his esto: id est tota virtus tua sit ad hoc. Et quare? Ut profer tu 7c. Mat. 5. Nemo accendit lucernam 7 in abscondito ponit. 7c. Phil. 4. Modestia vestra nota sit omnibus doibus 7c. Et hec debet seruare propter p̄mum expectatu. propter qd subdit dicens. Attende tibi 7 doctrine. Aliqui sic attendunt doctrine qd sul curā negligunt: sed apostolus dicit qd p̄mo attendat sibi 7 postea doctrine. Ecl. 30. Miserere aie tue placens deo 7c. Unde iesus cepit facere 7 docere. Intra in illis. i. instat exerce. 2. Thy. 4. In sta oportune. Et fructus erit ex hoc copiosus: qd hoc faciens 7 teipm 7c. Et hoc est magnu. Jac. 5. Qui couertit fecerit peccatorem ab errore vie sue saluabit animam suam a morte 7c. Dan. 12. Qui ad iusticiā erudiunt multos quasi stelle. 7c. Unde doctoribus debet premium aureole. Deinde cum dicit. Seniores 7c. ostendit quomodo diuersimode diuersis suā doctrinam debet tradere: 7 ponit duas diuersitates. Vnā fm etatem. Alia fm sexum. Scdm etate p̄lo quantu ad viros. Scdm quantu ad feminas ibi Anus 7c. Dicit ergo. Seniores 7c. Leui. 19. Honora personā senis Et ideo no sunt mordaciter increpandi sed obsequendi. I. p̄e. 5. Seniores qui in vobis sunt obsecro conuenio. Et si petrus senior hoc faciebat: qto magis iuuenis. Sz cōtra Esa. 65. Puer centu annoru morietur: 7 peccator centu annoz maledictus erit. Respondeo vicendū est qd senex propter exceedentem maliciam pdit honore senectutis: 7 tunc increpandus. Iuuenes. 7c. Mat. 23. Qes vos fr̄s estis. Ezech. 34. Cum austeritate iperabatis eis. Et parte feminaz est differētia etatū quia anus. vt matres: maxime que sunt iuuenes infra 5. Quidas honora. Iuueculas vt sorores ex amore charitatis. Et hoc in omni castitate. Quia amor spiritualis ad mulieres degenerat in carnalē: ideo in his que ad iuueculas p̄tinet adhibenda est castitas 7 id ap̄s addit hoc Unde papa scribens eis dicit. Dillectis in xp̄o viris simpliciter dicit: dilectis filijs.

Capitulum quintum.

Viduas honora: qd vere vidue sūt Si que aut vidua filios aut nepotes habet discat primū domū suā regere: et mutuā vicē reddere parentibus hoc eni acceptū est corā deo. Que autē vere vidua est 7 desolata speret in deū. 7 instet obsecratiōibus 7 orationibus nocte 7 die. Mat. 3 qd

Explanatio sancti Thome

in delictis est viuens mortua est **Et hoc p̄cipe**
vt irreprensibiles sint. Si quis autē suo-
rum et maxime domesticorum curā non habet
fidem negauit. et est infideli deterior.

Supra instruit timotheū de vsu ciborum et de abstinentia: hic instruit eū de dispensatione ciborum que fit spiritalibus personis scilicet que dispensantur viduis et doctoribus. Primo ergo instruit eum de viduis. Secundo de doctoribus sibi. Et qui bene presunt etc. Circa primum primo ostendit quomodo viduis et doctoribus sunt ministranda alimenta per ecclesiam. Secundo qualis vidua sit eligenda ibi. Vidua eligat etc. Item primo ostendit qualibus viduis sit subueniendum. Secundo manifestat quod dicit ibi. Si qua autem etc. Tertio ostendit rationem dictorum ibi. Si quis etc. Dicit ergo viduas honore non solum reuerentia exhibendo sed necessaria tribuendo. Hec enim duo intelliguntur in verbo honoris. Unde in precepto honorandi parentes intelligit etiam de subuentione: quasi dicat. In necessariis prouide. Et hoc inchoatur a principio ecclesie. Act. 6. Factum est murmur grecorum aduersus hebreos eo quod despicere in ministerio quotidiano vidue eorum. Secundo Mach. 3. In templo pecunia posita ad alimentum viduarum et pupillorum. Sed quas viduas? Illas que vere sunt vidue. Vidua dicitur quasi a viro idua. id est diuisa. Nam vidua vere est illa que non habet alias personas a quibus sustentetur: et huic necessaria dabantur de elemosinis fidelium. Deinde cum dicit. Si qua autem etc. exponit que sunt vere vidue. et primo ostendit que non sunt vere. Secundo que sunt vere ibi. Que autem etc. Circa primum primo agit de institutione earum que sunt vere vidue. Secundo rationem assignat ibi. Hoc enim etc. Instruit ergo huiusmodi quod distant domum suam regere. Tob. 10. Docuerunt filiam suam regere familiam etc. Et dicit primum: quia vidua que assumit ad prouisionem sibi ab ecclesia sciendam debet esse cum honestate vigilans. Et hoc est quod dicit. Si vidua etc. Item debet suis parentibus seruire: et ideo dicit. Nutriam etc. Quasi dicat. Sicut parentes eam nutrierunt ita et ipsa eos: si habet eos. Et huius ratio assignatur cum subiugit dicens. Hoc enim est acceptum etc. quia hec non solum hominibus sunt sed deo. Et hoc patet quia dominus de hoc speciale mandatum dedit. Exo. 20. Quod etiam dominus ieiunium in euangelio noluit permittere. Item hoc natura docet ut homo recopendet beneficia impendentibus: et nulli tantum impenderunt quantum parentes. Deinde cum dicit. Que autem vere etc. tractat de veris viduis. Primo ostendit que vere sunt vidue. Secundo qualiter instruende sunt ibi. Speret in deo etc. Dicit ergo. Que autem etc. desolata id est que non habeat consolationem humanam scilicet filios vel parentes. Et talis que non habet aliud confugium nisi quod speret in deo etiam quantum ad temporalia subsidia per ecclesiam sustentata. Et debet instrui primo ut exercitetur in bonis. Secundo ut caueat a malis ibi. Et hoc p̄cipe etc. Circa primum duo facit: quod primo ostendit quibus debet occupari pari hec vidua. Secundo rationem assignat ibi. Nam vidua etc. Dicit ergo. Speret in deo et actu spei conuenientem exercent quod fit per orationem quia obrinet per hanc quod sperat. Oratio enim eleuatio est mentis in deum: obsecratio est postulatio per aliqua sacra. Et dicit. Die et nocte: quod impossibile est quod animus hominis sit sine aliqua cura. Et ideo ex quo vidua nihil habet in quo occupetur debet vacare semper deo. Luc. 2. Anna non discedebat de templo. etc. Iudith. 8. Fecit cubiculum in superiorem ad orandum. Deinde cum dicit. Nam que etc. reddit rationem quare debet semper vacare orationi scilicet quia impossibile est quod animus non occupetur circa aliquam delectationem. Et cum animus otiosus non

occupatur vtilibus oportet quod occupetur carnalibus. Et ideo dicit quod vidua sic desolata vacet orationibus. quod si non habet habeat se delectationibus: et sic mortua est morte peccati. Apoc. 3. Non habes que viuas et mortuus es etc. Eia. 38. Viues scilicet interioribus: viuēs scilicet exterioribus consistebis tibi. Et licet de litiē sint omnibus hominibus occasio mortis: specialiter tamen mulieribus quod ex sui natura habet animi molliciem. Cum ergo delicie emolliant animi necesse est quod mulieres mollioribus emolliant. Iere. 31. Usquequo delicie dissolueris filia vaga. Apoc. 18. Quantum glorificauit se et in delictis fuit tantum date illi tormentum et lucrum etc. Deinde cum dicit. Et hoc p̄cipe etc. ostendit quod instrui debet cauere sibi a malis. Et ideo dicit quod etiam prohibeat hoc precipiens quod mulieres que ab ecclesia sustentantur sint irreprensibiles. ps. Domum tuam domine decet sanctitudo. Deinde cum dicit. Si quis autem etc. assignat rationem huius quod dicit. videtur primum etc. dicens quod oportet quod circa hoc instruat vidua: quod hoc est de necessitate. Et ideo dicit: suorum que scilicet cura et incumbit et maxime domesticorum. Eia. 2. Ordinauit in me charitatem. Et sicut augustinus dicit: possumus omnibus bene uelle: sed illi qui sunt nobis coniuncti estimamus tur quasi quedam foras et ideo magis diligendi. Ambrosius in libro de officiis dicit. quod ratio huius est quod forte his que bus non est verendum suscipere a suis est verendum suscipere ab alijs. Et sic negauit per opera: quia si non seruat fidem his quos natura copulauit consequens est quod nec alijs. Et sic. Constituentur se nosse deum factis autem negant etc. Sed nunquid est hoc verum et est infideli deterior? Cuius contrarium videtur per augustinum. Jo. 15. Si non uisus etc. quia super hoc dicit quod ibi loquitur de peccato infidelitatis quod est grauius ceteris peccatis quod peccata in deum sunt grauiora que in proximum. Respondeo quod status fidelis ab infideli potest dupliciter considerari. Primo quantum ad statum peccati: et sic infideles sunt in peiori statu quia nihil agunt deo acceptum: non autem si considerentur quantum ad unum peccatum. Fidelis enim et infidelis si mechentur plus peccat fidelis: quia facit iniuriam fidei. Et sic dicit quod si fidelis contemnit curam parentum grauius peccat quam si hoc faceret infidelis. 2. pe. 2. Delius erat eis non cognoscere viam iusticie quam post agnitionem retrosum conuerti etc.

Lectio secunda.

Vidua eligat non minus sexaginta annorum que fuerit unius viri uxoris in operibus bonis testimonium habens si filios non educauerit: si hospitio receperit: si sanctorum pedes lauit: si tribulationem patientibus suis ministravit. si omne opus bonum subsecuta est: Adolescentiores autem viduas deuita. Cum enim luxuriate fuerint in christo nubere volunt habentes donationem. quod prima fide irrita fecerunt. Simul autem et otiose discunt circuire domos: non solum otiose sed et verboso et curioso loquentes que non oportet. Uolo autem iuniores nubere: filios procreare: matres familias esse: nullam occasionem dare aduersario male dicti gratia. Nam enim quedam couerse sunt retro post sathanam. Si quis fidelis habet viduas ministrat illis: ut non grauetur ecclesia ut his que vere vidue sunt sufficiat.

in epistolam I ad Timotheum v

Supra ostendit viduas ab ecclesia esse sustentandas: hic ostendit quales sunt sustentandae. Et primo ostendit qualis sit eligenda. Secundo qualis vitanda ibi. Adolentescentes, et circa primū tria facit: quia primo ostendit esse eligendam ex tempore. Secundo ex castitate. Tertio ex bonorum operum exercitio. Et tempore quia sexaginta annorum. Et de qua electione agit? Ad hoc potest responderi dupliciter. Uno modo quod loquitur de electione qua eligunt ad presidendum gubernationi aliarum viduarum que ab ecclesia nutriebantur que sic antiqua prescientia ut de continentia eius nullus suspiceret. Numeri. 4. Triginta annis et supra usque ad annos. 50. et. Sed contra videtur quod ecclesia facit contrarium quod abbas iuniores sunt. Respondeo dicendum quod inordinatum est quod nimis iuencule fiant: sed tamen non est tanta diligentia ecclesie in eis que sunt incluse ut in eis que sunt libere. Alio modo quod loquitur de electione qua eliguntur ad hoc quod sustententur stipendijs ecclesie et talis eligatur non minus quam annorum sexaginta: quod iuvenes possunt laborare manibus sicut et apostolus: qui licet posset de euangelio vivere tamen laborabat: sed vetule quiescunt. Et ex castitate etiam eligenda est vidua: ideo dicit. Que fuerit vnus viri vxor. Sicut enim requiritur in episcopo quod sit vir vnus vxoris: ita in vetula quod sit viri vnus vxor. Glo. hoc dicit propter predictum sacramentum. Ille glo. est magistralis et parum valet. Non enim videtur ratio sumi ex aliquo sacramentum: quia mulieres non suscipiunt aliqua sacramenta ministranda. Sed hoc dicit propter firmitatem ut scilicet habeant continuum propositum seruandae viduitatis. Sed hieronymus in epistola ad ageruntiam alius ad efficiam aliam rationem assignat scilicet quod apud gentiles mos erat quod in sacris deorum nulla perat que haberet duos viros. Et ideo apostolus voluit ut que alimentis ecclesie nutriebant non minus essent castitatis. Iudith. 15. Et quod castitatem amaueris et post virum tuum alteri nescieris. Luc. 2. Vixit annis septem cum viro suo a virginitate sua. Et ideo est quasi laudabile signum castitatis quod vnus viri fuit vxor. Deinde cum dicit. In operibus bonis etc. ostendit viduam esse eligendam ex exercitatione bonorum operum. et primo in generali. Secundo in speciali ibi. Si filios etc. Tertio dat idem intelligere de omnibus bonis operibus ibi. Si omne opus etc. Quatuor ad primū dicit. In operibus bonis etc. Prover. ultimo laudent eam in positus opera eius. Et dicit. Testimonium habens. Ioh. 5. Opera que dedit mihi pater ut perficiam ipsa opera que ego facio testimonium perhibet de me etc. Exteriora enim opera ostendunt interiorum fidem. I. 2. Ostende mihi fidem tuam sine operibus: et ego ostendam tibi ex operibus fidem meam etc. Sed que opera: primo ad suos: secundo ad alios. Ad suos dicit. Si filios educavit scilicet in timore dei et castitate. Eccl. 7. Filij tibi sunt erudi illos. Quantum ad alios tangit tria opera pietatis. Primo ad misericordiam: quod mulieres habentes cor molle sunt naturaliter misericordes. Primo ergo docet hospitalitatem ibi. Si hospitio recepit. Ro. 12. Hospitalitatem sectantes. Secundo cum hoc simul ponit humilitatem dicens. Si sanctorum lauit pedes: sic enim sunt sancti recipiendi quod et honorifice tractandi. Luc. 10. Martha autem saragebat circa frequens ministrum: sic Christus Ioh. 13. Si ergo ego laui pedes vestros dominus et magister et vos debetis alter alterius lauare pedes. etc. Glo. augustini sup. Jo. Faciunt hoc sibi inuicem fratres etiam in ipso opere visibili et quod manu non faciunt corde non faciunt. Multo autem melius est ut etiam manibus fiat. nec dedignetur quod sequitur Christus facere christiana. Qui enim ad pedes fratris inclinat ei in corde humilitas excitatur vel si iam inerat confirmat humilitatis affectus. Tertio fortitudinem et constantiam: ut scilicet tribulationibus assuetus. Heb. 10. Vincis copiam estis. Deinde cum

dicit. In omnibus etc. Concludit in quibus debet esse habitus na dicens. Si omne opus bonum subsecuta est id est perfectissima est. Gal. 6. Dum tempus habemus operemur bonum ad omnes etc. Deinde cum dicit Adolentescentes etc. ostendit que sunt vitandae. Et primo hoc ostendit. Secundo assignat rationem ibi. Cum enim luxuriate etc. Dicit ergo eligantur vidue talis etatis: sed deuita adolescentiores viduas id est passim non recipias ad sustentationem in ecclesia precipue infames et dissolutas: vel deuita eas quantum ad consortium et familiaritatem. Eccl. 42. Dehinc est iniquitas viri id est securio: ad commoendum quod multum benefaciens. Unde subditur: et mulier confundens in obprobrium. Prima expositio est literalis. Deinde cum dicit. Cum enim etc. assignatur duplex ratio ex duplici periculo quod iminet. Circa primū duo facit: quod primo proponit primū. Secundo respondet questioni ibi habentes damnationem etc. Si enim adolescentiores assumuntur ad sustentationem ecclesie sunt duo consequentia: scilicet quod habeant sufficientiam et quod non cogantur manibus operari. Ex utroque autem imminet periculum. Ex primo periculo castitatis. Unde dicit. Quis enim luxuriate fuerint etc. Luxuria quandoque sumit pro superfluitate actus veneret. Et sic est vnus de septem vitijs capitalibus: quandoque vero sumit pro omni superfluitate rerum corporalium. Et sic sumit hic. Quasi dicat. Cum habuerint superabundantiam pro superfluitate christi: tunc nubere volunt. Exo. 32. Sedit populus manducare et bibere et surrexerunt ludere. Galeri dicit quod a cerere id est cibo. et libero patre propinquus est locus ad veneret. Dece. 4. Comedent et non saturabunt: fornicati sunt et non cessauerunt etc. Deinde cum dicit. Habentes etc. Respondet tacite questioni. Posset enim aliquis dicere. Quid enim mali est si nubant. Tu enim dicis. I. Cor. 7. Mulier non peccat si nubat. Ideo dicit. In hoc habet damnationem quod prima fide scilicet castitatis quam voverunt alius enim non fuisset assumptus ad alimoniam. Unde dicit augustinus. hic quod ex solo proposito quis incurrit damnationem. Verum est si sit ad determinatum et cum consensu. Eccl. 5. Si quid voluisti deo ne moreris reddere etc. Luce. 9. Nemo mittens manum in aratrum et aspiciens retro aptus est regno dei etc. Et secundo scilicet quod non laborant tria mala incurrunt. Primum malum est ociositas. Eccl. 33. Multam malicia docuit ociositas. Ezech. 16. Hec sunt iniquitas sodomie fororis tue: superbia. saturitas panis et abundantia et ocium etc. Prover. 12. Qui sectatur ocium stultissimus est etc. Ex ociositate sequuntur hec mala. Cor. mulieris non est firmus sicut viri: et propter hoc ad diuersa mouetur. Si ergo non astringatur ad operandum oportet ferri ad diuersa. Et ideo est periculum quod mulieres sint ociose: unde antiqui occupabant eas. Ite efficiunt instabiles quantum ad locum quia discunt circuire domos. Prover. 7. Muc foris nunc in plateis nunc iuxta angulos insidians etc. Iere. 14. Dixit mouere pedes suos et non quiescit et domino non placuit. Quantum ad verba dicit. Terbose: ex quo enim non occupant multum vacant nugis. Prover. 7. Barrula vaga quietis impatiens etc. Quantum ad cor curiose: quia ex quo non occupantur in suis: intromittunt se de alienis et ideo loquitur que non oportet quia omnium facta diuidunt. Eccl. 9. Colloquium eius quasi ignis exardescit etc. Deinde cum dicit. Volo ergo etc. ostendit cui operi sint applicande scilicet ut nubant. Et proponit primo documentum. Secundo assignat rationem ibi. Jam enim etc. Dicit ergo. Volo iuvenes scilicet viduas nubere etc. Contra prime Cor. 7. Bonum est eis si sic permaneant etc. Ergo debet melius dicere. Volo continere. Respondeo. Hieronymus dicit quod illud prime Cor. 7. volebat ex principali intentione scilicet vniuersisque habere propter donum a deo. Et ideo subdit.

Explanatio sancti Thome

Melius est nubere q̄ vri ꝛc. Et ideo in quo casu loquit̄ videndū ē: q̄ in hoc ne primā fidem faciant irritā: ꝛ idō subdit meli⁹ ꝛ dīc volo nō ex ꝑncipali intentōe filios ꝑ creare melius q̄ eos occulte occidere per abortus: supra 2. Saluabit̄ autē ꝑ filioꝝ generatiōem si permanserit in fide ꝛc. **I**te matresfamilias ē: vt scz sint occupate nec verbose discurrant per domos. Et etiā hoc volo vt nullam occasiōē dent aduersario .i. vel diabolo vel gentili maledicti gratia id ē vt possit maledicere ecclesijs dei. In quo sic cōcludit vltā viduarū vt sic viuant vt in nullo alios ꝑuocent ad lasciuā. ꝑme ꝑe. 2. Sic ē voluntas dei vt beneficientes obmutescere faciatis imprudētium hominū ignorantia ꝛc. Et ē eius hec rō: q̄ quedā uolentes castitatē cōuerse sunt retro votū irritantes Et tales vadunt post sathanā ꝑ imitationē qui apostatauit de societate angeloz. **D**einde cum dicit. Si quis ergo ꝛc. ostendit que vidue sunt nutriende a ꝑuaris personis: ꝛ primo ponit documentū. Secō rōnem ibi. Et nō grauet̄ ꝛc. Dicit ergo q̄ que ē vidua vere speret in deo: sed si qua habet frēs vel parentes sustentet ab illis. Et ideo dicit. Si quis fidelis ꝛc. quia hoc ē opus pietatis. Et hoc vt ecclesia nō grauet̄. Et hoc necessariū ē q̄ tunc ecclesia nō habuit possessiones: sed modo habet possessiones deputatas ad hoc: ꝑme **A**thef. ꝑmo. **M**orte ꝛ die opantes ne quem vestrū grauarem ꝛc.

Lectio tertia.

Qui bene presunt ꝑsbyteri duplici honore digni habeant: maxime qui laborant in verbo ꝛ doctrina. **D**icit enī scriptura. **N**ō infrenabis os boui trituranti. ꝛ dignus ē opari⁹ mercede sua. **A**d uersus ꝑsbyterꝝ accusationē noli recipere nisi sub duobus aut trib⁹ testib⁹. **P**eccantes corā omnib⁹ argue: vt ꝛ ceteri timorē habeant. **T**estor corā deo ꝛ xpo iesu ꝛ electis angelis ei⁹: vt hec custodias sine preiudicio: nihil faciens in alterā partē declinādo. **M**anus cito nemini impoueris neq; cōmunicaueris peccatis alienis. **T**eipm castuz custodi. **N**oli adhuc aquā bibere sed modico vino vtere ꝑpter stomachū tuū ꝛ frequentes tuas infirmitates. **Q**uorū dā hominū peccata manifesta sunt ꝑcedentia ad iudiciū quorū dā autē sequūtur. **S**imiliter ꝛ facta bona manifesta sunt: ꝛ que aliter se habent abscondi non possunt.

Superius egit de viduis honorandis que stipendijs ecclesie sustentabant: hic agit de honoratione ꝑsbyterozꝝ ꝛ primo instruit thymotheū qualiter se habeat ad eos. **S**ecundo ostendit quō quedā dicta sunt intelligēda ibi. **Q**uorū dā hominū ꝛc. **I**te primo ostendit q̄ ꝑsbyteri sunt honorandi. **S**ecundo confirmat ꝑ auctoritatem ibi. **D**icit enī scriptura ꝛc. **C**irca primū duo facit: quia ꝑmo ostendit q̄ sunt honorandi. **S**ecō ostendit qua rōne debetur eis honor ibi. **M**axime qui ꝛc. **D**icit ergo. **Q**ui bene ꝛc. **P**resbyter idem ē qd̄ senior. ꝛ sicut senes etate cōsueuerit habere prudentiā. **J**ob. 12. **I**n multo tempore prudentia: ita qui sumitur ad regimē ecclesie debet prudens esse. **A**uce. 12. **F**idelis seru⁹ ꝛ prudens ꝛc. **E**t idō

ꝑlati ecclesie scz epi ꝛ sacerdotes vocant̄ ꝑsbyteri. **E**t idō dicit. **Q**ui ꝑsunt. **N**ec hoc r̄si sed oportet q̄ bñ ꝑsunt: scz ad dei honorē ꝛ nō ad ꝑpriā cōmoditatē. **E**zech. 34. **E**t pastoribus istis qui pascebant semetipos. **I**tem prudens vt vnicuiq; det tēpore suo. ꝑme **L**oz. 4. **D**ic iam queritur inter dispensatores vt fidelis quis inueniatur. **I**sti duplici digni sunt honore quoz vn⁹ ē i ministratio ne necessarioz. **A**thob. 1. **E**t his quib⁹ honoratus fuerat a rege habuisset decē talenta argenti ꝛc. **P**rouer. 3. **H**onora dñm de tua substantia ꝛc. **I**tem alius in exhibitione reuerentie. **E**cc. 4. **P**resbytero humilia animaz tuam. **Heb.** 12. **O**bedite ꝑpositis vestris. **P**rouer. vlt. **O**ēs domestici ei⁹ vestri sunt duplicib⁹ ꝛc. **Est.** 16. **I**n terra sua duplicia possidebūt ꝛc. **S**ed ꝑcipue hic honor ē illis exhibendus qui hoc merent̄ suo labore scz qui laborant in verbo ꝑdicatiōis. **ꝑ**hil. 2. **I**nter quos lucetis sicut luminaria in mundo verbū vite ꝑtinentes ꝛc. **Col.** 3. **V**erbū xpi habitet in vobis abundanter in omni sapientia docentes ꝛc. **I**tem in doctrina id est in eruditione. **Jer.** 3. **D**abo vobis pastores iuxta cor meum ꝛ pascent vos scientia ꝛ doctrina. **E**t **ꝑ**he. 4. **J**ungit pastores ꝛ doctores q̄ hoc est offi cū epi. **D**einde cū dicit. **D**icit enī ꝛc. ꝑbat ꝑ duplicē auctoritatē ꝛ vnam introducit ꝑm sensum mysticum: aliā ꝑm litteralem ibi. **D**ignus ē ꝛc. **D**icit ergo. **D**icit enī scriptura scz deuter. 25. **N**ō alligabis ꝛc. ꝑme **L**oz. 9. **p**robat apls hoc eē intelligēdū de doctoribus q̄ deo nō est cura de bobus non quin subsint diuine prudentie sed quia nō ē deo cura qualiter homines tractent boues qui possunt eis vti vt volūt. **S**i illa lex nō est de bobus: sed ꝑ similitudinē dicit. **Q**ua si dicat. **H**omini laboranti in officio nō ꝑhibeas quin vtiat de illo officio. **P**er boues enī intelligunt̄ docentes. **P**rouer. 14. **S**ibi plurime segetes ibi manifesta est fortitudo bouis. **P**er messes fideles. **Mat.** 9. **M**essis quidē multa ꝛc. **E**rgo nō sunt ꝑhibendi ꝑdicatores ꝛ doctores quin sumptus habeant. **A**lia auctoritas ē. **D**ign⁹ ē ope rarius cibo suo. **Mat.** 10. **E**t potius in veteri testamento ē licet nō sic scripta sit. **N**ec cōsuevit apls de euāgelio adducere auctoritatē nisi cū expōsitiōe dicentis: sed sumitur hec de **Leu.** 9. **N**on morabit̄ apud te merces mercenarij tui vsq; mane ꝛc. **S**z nunqd̄ isti sumpt⁹ sunt merces: **D**icit **Aug⁹** in glo. q̄ sic. **N**on tamē venale ē euangeliū vt pro istis ꝑdicet̄. **M**erces enī qñq; dicit̄ quod hō reddidit ꝑ ꝑmo finali: ꝛ sic absit q̄ ꝑdicatoꝝ merces sint hōmōi sumptus: qñq; dicit̄ merces solū quo quis fit dignus laborando. **A** hoc modo large hic dicit̄ merces. **E**t ideo dicit **Aug⁹**. **A**ccipiant ergo ꝛc. **D**einde cum dicit. **A**d uersus ꝑsbyterꝝ agit de corectione ꝑsbyteri dicens q̄ ꝑsbyteri qui bene ꝑsunt duplici honore sunt honorandi sed mali sunt corrigendi. **C**irca qd̄ tria facit. **P**rimo dicit q̄ facilliter eoz accusatio nō admittat̄. **S**ecundo q̄ culpabiles sunt publice corrigendi ibi. **P**eccatē ꝛc. **T**ertio q̄ nō dampnent̄ temere ibi. **S**ine ꝑiudicio ꝛc. **D**icit ergo. **T**u maior ꝑsbyter noli aduersus ꝑsbyterꝝ ꝛc. **D**uo sufficūt si boni sunt: cui⁹ rō est in glo. quia nō est facile accusanda tam alti ordinis ꝑsona q̄ sit vice xpi. **S**ed hoc nō videt̄ sufficere quia alioꝝ accusatō nō nisi sub duob⁹ vel trib⁹ testibus admittit̄. **D**euter. 17. **I**n ore duoz ac triū testiū ꝑbit qui occidit ꝛc. **E**nde notandū q̄ aliud ē accipere accusatiōē ꝛ aliud cōdemnare accusatum. **S**ecundū nō debet in dēx nisi cum testib⁹ cōuictus fuerit dānādius: ꝛ hoc in hoibus sed in sacerdote nec debet accusationem recipere nisi sit cū dēng. **D**einde cū dicit. **P**eccantē ꝛc. ostendit quō ꝑnialt̄ si sibi ꝑbetur ꝛ primo ostendit q̄ publice corrigat̄ eū. **S**ecundo adiurat eū q̄ obfuerit ista ibi. **T**estor corā ꝛc. **D**icit ergo

in epistolam I ad Timotheum VI

Peccantes tam presbyteros q̄ quoscunq̄ coras omnib⁹ argue. Et quare? At ceteri timores habeant. Procedit tamen aliter in correctione fraterna. aliter in iudiciaria. quia iudex gerit personā publicā: et ideo debet intendere bonū commune quod leditur per peccatum publicum q̄a multi scandalizantur. Et ideo iudex ecclesiasticus sic debet publice punire ut alij edificent. **Eccl. 8.** Quia nō cito p̄fertur contra malos sententia absq̄ villo timore filij hominū perpetrant mala. **puer. 19.** Pestilēte flagellato stultus sapientior erit. **Mora q̄ dicit Corā omnib⁹ huius.** Sed contra **Mat. 18.** Si peccauerit in te frater tuus corripe eū inter te et ipsum solum. **et. Respondet Augustinus in glosa.** distingue tempora et peccatū. quia aliud est occultū aliud publicū. Sed primū indiget occulto remedio. id est occulte arguendū. et de hoc loquit dominus. **Unde dicit in te. scilicet solo. q̄si occulte.** Sed apostolus loquit de peccato publico quod publica pena indiget. Et hoc significatur in mortuis quos domin⁹ suscitauit **Mat. 9.** Puella intra domū per quod occultū peccatum intelligitur. **Unde et tunc eiecit turbā. sed Lu. 7.** fillū vidue extra portā coram omnibus. per quod ostenditur publicū peccatū publice puniendū. **Deinde cum dicit. Testor. et. Quia iudex ecclesiasticus maxime gerit in iudicando personā dei. ideo per deum attestandus est q̄ iuste iudicat. Sic em̄ debet arguere coram omnibus q̄ non despiciat iudiciū dei. Ubi tria ostendit. Primum est auctoritas diuina. quia deus pater auctoritate iudicabit. ideo dicit corā deo. **Sen. 18.** Iudicas omnem terrā. **Itē christus homo sicut in iudicio cōparens Job. 5.** potestatem dedit ei iudiciū facere. quia filius hominis est. **Et ideo dicit. Et christo iesu Itē angeli sicut ministri. Mat. 25.** Cum venerit filius hominis in maiestate sua et omnes angeli cū eo. tunc sedebit super sedes maiestatis sue. **Ideo addit. Corā angelis Job. 10.** Instauras testes tuos contra me. **Deinde cum dicit Sine preiudicio. et. Remouet temerariū iudiciū dicens: Sine preiudicio. ut scilicet non temere peccas: sed cū velibe ratione nihil faciens. scz declinando in aliquā p̄tē. Vel sine preiudicio. id est sine precedenti discussione. **Eccl. 33.** Sine iudicio nihil facias graue **Job. 29.** Causam quas nesciebā diligentissime inuestigabā. alis non esses medius int̄ partes **Exod. 23.** Non declinabis in iudicio pauperis. **Deinde cum dicit Manus cito. et. Agit de p̄mōtione et hoc videtur esse ratio primi. Sicut em̄ nō debet cito punire: ita nec cito pmouere. id est ordinare de facili ad sacros ordines. **Supra. 2.** Et hij pbentur p̄mū. **Humeri. 11.** Cōgrega ad me septuaginta viros de senioribus israel quos tu nosti q̄ senes sint populi ac magistrū. **Quasi dicat. Illos quos tibi cōstat ydoneos esse. Et quare? Neq̄ cōmunicaueris. et. q̄ si inordinate pmoueat et ex hoc contingat peccatū eis vel in plebe. hoc tibi imputabitur. Vel cōmunicat alienis quia non corripit cum potest. **Ro. 1.** Digni sunt morte non solū qui faciunt ea sed etiam qui consentiunt facientibus **Esa. 52.** Pollutum noli tangere. **Deinde cū dicit Te ipsum. et. Dixerit quō habeat se ad seipsum: et hoc satis rationally biliter. quia contingit q̄ aliquis ita ferē ad alios q̄ se negligit. **Unde primo hortatur eū ad castitatem. Secundo ex hoc reprimit immoderatā ei⁹ abstinentiā ibi. Noli ad huc. et. Dicit ergo Tu q̄ alios debes corrigere Te ipsum castum. et. 1. cor. 9.** Castigo corpus meum et in seruitutem redigo ne cum alijs predicauero ipse reprobus efficiar. **Itē siquidem thimotheus erat nimie abstinentie et ad vitandū carnis peccata corpus macerabat. **Eccl. 2.** Cogitans in corde meo abstrahere a vino carnē meā. et. Et quia propter hoc fuit infirmus totaliter. ideo dicit ei************

Noli adhuc postq̄ es infirmus. et. Et quare? Quia **Leuit. 2.** Quicquid obtuleris sacrificij sale scz discretiōis condies. **Ro. 12.** Rationabile obsequiū v̄m. et. Et ideo dicit. **Abtere vino sed modico: non ad ebrietatē. **Eccl. 31.** Exultatio aie et cordis vinū moderate potatū. et. Propter stomachū tuū et frequentes infirmitates tuas. scilicet que tibi ex abstinentia puenerunt. **Glosa Laborandum em̄ est ut si fieri potest ceptus officij gradatim pmoueat potius q̄ per inconsiderationē diminuat. Sed notandū est q̄ sanabat paul⁹ infirmos et mortuos suscitabat. et ta men thimotheum curat cōsilio medicine. per quod vāc intelligit q̄ non ad omnes vtebatur miraculis: sed quando expediebat propter fidē. **Deinde cum dicit. Quosrundam. et. Ostēdit qualiter intelligenda sunt duo que dixit. scilicet sine preiudicio nihil in condēnationib⁹ hēndum. Item manus cito. et. Et primo primum. Secundo secundum. Quantū ad primum dicit. Quosrundam. et. Quasi dicit. Superius dixi sine preiudicio. et. Amen debes adhibere cōsiderationē. quia quedā peccata sunt notoria. et hec non indigent examinatione. quedā occulta et hec indigent. **Unde in istis vere intelligit sine p̄iudicio non in primis. quia illa precedunt iudiciū. ista vero subsequunt scilicet māifestatio per discussionē nō tūc publicandā prouer. 27.** Quomodo in aquis respēdent vultus p̄spicientiū sic corda hominū manifesta sunt p̄udentibus. **Secundo dicit Manus cito. et. Quod dicit esse intelligendū in non manifeste bonis. quia similit̄ facta bona quosrundā manifesta sunt **Mat. 5.** Videant opera vestra bona et glorificent patrem vestrum. et. **Job. 3.** Qui autē facit veritatem venit ad lucem et manifestentur eius opera. et. **Que aliter se habēt. id est q̄ non sunt manifesta abscondi non possunt. quia **Mat. 10.** Nihil opertum q̄ nō reueletur et occultum q̄ nō sciatur. et. quia vel in futuro vel etiā hic omnis iniquitas manifestatur. **Et in his non est facilis impostitio.************

Capitulum sextum.

Quicumq̄ sunt sub iugo serui: dominos suos offiū honore dignos arbitretur: ne nomē dñi et doctrina blasphemetur. Qui autem fideles habent dominos: nō contēnant. quia fratres sunt: sed magis seruiāt. quia fideles sunt et dilecti. quia beneficij participes sunt. **Hec doce et exhortare. Si quis aliter docet: et non acquiescit sanis sermonib⁹ dñi nostri iesu christi: et ei que s̄m pietatem est doctrinē: superbus nihil sciens: sed languens circa questiones et pugnas verborū ex quibus oriuntur inuidie. contentiōes. blasphemie suspitiones male. confictationes hominū mente corruptorū. et qui a veritate priuari sunt: existimantiū questū esse pietatez. **Est autē questus magnus pietas cū sufficientia nihil em̄ intulimus in hunc mundū. haud dubium. quia nec auferre quid possumus. Habentes autē alimenta et quibus tegamur his contenti simus.****

Supra ap̄tus thimotheū instruxit de vsu ciborū et de p̄sonis q̄bus ecclia ministrabat. alimēta: hic agit de alijs p̄

Explanatio sancti Thome

fontis ad populū ecclesie p̄nētib⁹. Et primo de p̄sonis infimi status. Secundo de personis maioris status ibi. **P**uiritibus etc. Circa primū tria facit. quia p̄mo ponit in structionē de seruis. Secūdo arguit contrariā assertionē ibi. **S**i quis habet etc. Tertio monet vt cōtraria vitet et feruet p̄dicta ibi. **C**ū autē etc. Itē p̄ma in duas. q̄ p̄mo ostendit quid sit tenendū. Secūdo docet hoc esse docēdum ibi. **H**ec doce etc. Itē primo ostendit qualis se habeant serui ad d̄nos infideles. Secūdo qualis se habeat ad fideles ibi. **Q**ui autē etc. Dicit ergo. **Q**uicūq̄ serui sunt sub iugo scz p̄p̄t seruilē cōditionē que dicitur iugū similitudinariē. quia sicut boues continent sub iugo vt nō liceat eis ire quo velint: ita serui sub d̄no vt non liceat eis qd̄ velint facere. **S**al. 5. **N**olite itē sub iugo seruitutis p̄tinere. **O**mnī honore. id est debita reuerentia. **E**p̄. 6. **S**erui obedite d̄nis carnalibus cū omni timore et trepidatione in simplicitate cordis vestrī sicut xp̄o etc. **C**uius rō est ne nomen etc. **S**i em̄ d̄ni infideles seruos suos intuitu fidei rebelles sentirēt d̄narēt nomē xp̄i et blasphemaret doctrinā nr̄az. **R**o. 2. **N**omē xp̄i p̄ vos blasphemaret. **Q**ui ergo infideles habēt d̄nos illi obediāt. ne nomē dei etc. **S**ed quō fidelib⁹? **Q**ui autē etc. **N**ō p̄tinant qd̄ quicūq̄ contingit qm̄ familiaritas infimis exhibet. scz q̄ erigantur in supbia. **P**uer. 30. **P**er tria mouet terra et quantum nō potest sustinere. p̄ serū cū regnauerit etc. **E**t hui⁹ ratio est fin p̄m. quia homines in talibus paralogizāt q̄ si in vno vident se equales credūt q̄ sint in oībus equales et nolūt illis in aliquo subdi. sicut in ciuilib⁹. q̄ p̄p̄s nō est subiect⁹. credūt q̄ sint totalit̄ eq̄les nobilib⁹. **E**t sic posset cōtingere q̄ serui vidētes se in aliq̄. scz fide equales d̄nis reputēt se eq̄les simplicit̄. **E**t ideo dicit. **N**ō cōtemnāt etc. **E**t ponit tria. **P**rimū est fidei donū. **C**ū dicit **Q**uia fideles sunt. et hoc valde magnū est. q̄ p̄ fidem vult iustus. **I**tē p̄ eā vincit mund⁹. **S**ecūdū est dignitas diuine dilectionis. ideo dicit **D**ilecti scz excellētis alijs creaturis. q̄ adoptant in filios dei. **1. Jo. 3. V**idete q̄les charitatē vedit nobis de⁹ pat̄: vt filij dei nominemur et simus etc. **T**ertū est beneficiū gratie. ideo dicit. **Q**uia beneficij principes sunt. scz q̄ntū ad sacramētū d̄ni. **1. cor. 10. P**anis que frangim⁹ nōne cōmunicatio corporis d̄ni est. p̄. **P**articeps ego sum oīm timentū tē etc. **H**ec doce. **S**i nescientes et erubescere vt impleat sciētēs. **T**it. 2. **H**ec loquere etc. **D**einde cū dicit. **S**i quis etc. **E**xcludit cōtrariā assertionē. **E**t p̄mo modū falsę doctrine. **S**ecūdo ratiō dicit ibi **S**upbus etc. **T**ertio effectū ei⁹ ibi **E**t quib⁹ etc. **S**i vis scire que doctrina sit erronea. hoc ostendit ex trib⁹. **P**rimo si sit p̄tra doctrinā ecclesiasticā. **E**t ideo dicit. **S**i quis alit̄ docet scz q̄ ego et alij ap̄t. q̄ntū ad primū **S**al. 1. **S**i q̄s vobis euāgelizauerit p̄ter id qd̄ accepistis anathe ma sit. **D**octrina em̄ ap̄loz et p̄p̄baz dicit canonica. q̄ ē quasi reglā intellect⁹ nr̄i. **E**t ideo null⁹ alit̄ debet docere. **D**eut. 4. **N**ō addetis ad verbū qd̄ loquor vob neq̄ auferetis ex eo. **P**oc. vlti. **S**i quis apposuerit ad hec apponat deus sup̄ illum plagas scriptas in libro isto etc. **Q**uantū ad secūdū dicit. **E**t nō acq̄scit etc. **N**ā d̄ns ibi venit vt testimoniū p̄bibeat veritati. **J**ob. 19. **I**n hoc natus sum: et ad hoc veni in mundū: vt testimoniū p̄bibeaz veritati etc. **E**t ideo missus est a patre sicut doctor et magister. **1. Mach. 2. I**m̄ audite semp. et ipse erit vob p̄t etc. **E**t ideo errone⁹ est q̄cumq̄ nō acq̄scit fm̄ōib⁹ ei⁹. **1. reg. 15. Q**uasi peccatū ariolādi est repugnare et q̄si scel⁹ ydolatrię nolle acq̄scere. **E**t dicit sanis. q̄ in xp̄i fmonibus nihil est corruptionis. nihil falsitatis v̄l puerilitatis q̄ sunt sermones diuine sapiētię. **P**uer. 8. **I**usti sunt sermones mei: nō est in eis prauū quid: neq̄ puerum. **R**es est sunt intelligētib⁹. et equi iuuentibus scientiā. **Q**uā

tum ad tertū. **P**uer. 6. **C**ōserua fili mi p̄cepta p̄ris tui et ne dimittas legē matris tue etc. **C**ū dicit. **E**t ei q̄ p̄ pietatē est doctrine scz eccl̄iasticę. **H**ec pietas est p̄ cultū dei. **T**it. 1. **S**c̄dm̄ agnitiōē vitatis q̄ est fin pietatē. **B**a dixit autē erroris est duplex. scz supbia affectus: et defect⁹ intellectus. **Q**uantū ad primū dicit **S**upbus etc. **D**icit autē supbia radix error duplici. **P**rimo q̄ supbi volūt se irromittere de his ad q̄ nō attingūt. et ideo necesse est q̄ errent et deficiant. **E**sa. 16. **S**upbia eius et arrogātia eius et indignatio eius plus q̄ fortitudo ei⁹ etc. **I**tem q̄ nolūt intellectū alteri subijcere: sed innuntiant sue p̄udētię et ideo nolūt obedire scripture sacre. **C**ōtra hoc dicitur **P**uer. 5. **N**e imitaris p̄udētię tue. **P**uer. 11. **U**bi humilitas ibi sapiētia. **I**tē dicitur intellect⁹. **U**bi sciendū est q̄ sicut in corpore sanitas est q̄dā equalitas humorū: ita veritas est q̄dā eq̄litas in intellectu. q̄ veritas est adq̄tū rei et intellectus. **C**ū sicut infirm⁹ qm̄ nō habz equalitatē cōplexionis ad modica p̄ria accidētia ledit. sic in intellectu qm̄ hō nō fundat in veritate: nec habet virtutē per quā possit iudicare veritatē a qualibet q̄stionē difficultate incidit in errorē. **C**ū dicit. **L**anguens circa q̄stiones etc. **S**ap. 9. **H**omo infirmus et eriguit t̄p̄s et minor ad intellectū iudicij et legū etc. **S**icut dicit boecius ita se habz intellectus ad rationē: sicut circūl⁹ ad centrū. **R**atio enim discurrit cōsiderando actus ac defectus: et habitudinem vnius rei ad aliā. **E**t nisi resoluat vsq̄ ad intellectū veritatis: vana est ratio. **C**ū qm̄ accipit veritatē rei habz eā quasi centrū. **Q**uidā autē discurrūt et nō attingūt. **2. ibi. 3. S**emp̄ dicentes et nunq̄ ad scientiā veritatis pueniētes etc. **E**t ideo dicit circa q̄stiones. id est nō pueniētes ad ipm̄ centrū. **E**t dicit q̄stiones. q̄ in aliquib⁹ dubitationē facit ex parte rei. in aliq̄bus ex pte verborū et nominū. **E**t ideo dicit q̄stiones q̄ntū ad primū scz de reb⁹ supra. **2. Q**ue q̄stiones p̄stant magis q̄ edificationē dī que est in fide etc. **Q**uantū ad secūdū dicit **P**ugnās verborū. **P**uer. 19. **Q**ui tm̄ verba sectatur nihil habebit etc. **E**t dicit **P**ugnās v̄borū. quia de hac q̄stione sit dissensio ex verbis tm̄ orta. **1. Jo. 8. S**i filius vos liberauerit vere liberi eritis etc. **1. Mat. 17. E**rgo liberi sunt filij. **E**t qui volebant q̄ omnes catholici filij dei essent et filij liberi. **S**ed est pugna verborū. q̄ d̄ns loquit̄ ibi de libertate spiritali nō de carnali. **D**einde cū dicit **E**t quibus etc. **P**onit effectū erroris. **E**t p̄mo ponit ipsum effectū. **S**ecundo manifestat quedam que dixerat ibi. **E**t autē questus etc. **I**tē primo ostēdit que mala se quant ex falsa doctrina. **S**ecundo in quib⁹ ibi. **H**ominū mente etc. **I**nter mala vero que ponit. quedā sunt int⁹ in corde quedā exterius. **I**nterius sunt inordinati mor⁹ respectu boni vel respectu mali. **R**espectu boni est inuidia q̄ est tristitia de bono alieno. **C**ū dicit **I**nuidie etc. **N**ō potest intelligi v̄l in p̄posito v̄l vniuersalit̄. q̄ cū aliq̄ laborant nō ad veritatē sed solummodo ad v̄ba. nō vident si aliquis p̄ualeat. **J**ob. 5. **P**aruuū occidit inuidia. **I**tez in p̄posito. q̄ si serui habent vt liberi et nō subdūt domini in inuidebunt et volebant seruos sibi equari. **E**t inuidia verohomo insurgit cōtra primū cui inuidet. **E**t hoc est contentio. **P**uer. 20. **H**onor est homini qui se separat a contentioibus etc. **I**tem contra deū. et hoc est blasphemia. **2. Pe. 2. Q**ue ignorāt blasphemātes etc. **R**espectū vero mali est suspicio. **U**nde dicit. **S**uspitiones male scilicet dominoz aduersus christianos quasi libertatem ad lucrum fingerimus. **1. Pel. 2. Q**uā tora doctrina xp̄iana est inuenta vt serui fierent liberi. **Eccl. 3. V**ultus supplantat uultu suspicio. **2. in. V**anitate detinuit sensus illorum etc. **E**t ex istis sequunt cōsiderationes aduersus fideles. **Scn. 13. F**acta est rixa int̄ pastores gregū abraaz et loth

in epistolam I ad Timotheum VI

Sed hoc non est in cordibus omnium sed quorundam. Et ponit tres eorum conditiones. quarum prima pertinet ad defectum luminis naturalis. Secunda ad defectum cognitionis. Tercia ad vitium inordinate affectionis. Quatum ad primum dicitur hominum mente corruptorum. id est ratione etiam naturali quae habent persequum iudicium. ps. Corrupti sunt et abominabiles facti sunt etc. Quatum ad secundum dicitur. Veritate scilicet cognitionis eius privati sunt. Ps. 4. Non est veritas et non est misericordia. et non scientia dei in terra etc. Quatum ad tertium dicitur. Existimatum etc. Id est quod cultus dei ordinatur ad questum et acquisitionem diuitiarum Sap. 1. 5. Existimauerunt lusum esse vitam nostram et conuersationem vite compositam ad lucrum et oportere vnde cumque etiam ex malo acquirere. Homines ergo huiusmodi qui hoc credunt desecili contemnunt et incidunt in mala predicta. Deinde cum dicitur. Est autem etc. Probatur ultimo dictum scilicet questum esse pietatem. Et primo ostendit quomodo pietas habet se ad questum. Secundo ostendit quod non consistit in questu diuitiarum exteriorum ibi. Nam qui volunt etc. Item primo ostendit primum. Secundo rationem assignat ibi. Nihil est etc. Dicit ergo isti dicunt questum esse pietatem. sed ego dico quod pietas est questus. sed illarum diuitiarum que dant sufficientiam. Et hoc consistit in duobus. In vno principaliter scilicet pietate que ordinatur ad deum et primum. Et haec sunt virtutes et dona gratiae. Sapi. 7. In finibus est thesaurus hominibus: quo qui vult sunt participes facti sunt amicis dei etc. Secundo in sustentatione vite. Unde dicitur. Cum sufficientiam. id est in his que sunt necessaria ad vitam. Mat. 6. Querite primum regnum dei et iustitiam eius etc. Supra. 4. Pietas ad omnia utilis est. Deinde cum dicitur. Nihil est etc. Assignat rationem huius. Et primo ex humana conditione. Secundo ex eius necessitate ibi. Habentes etc. Conditione autem ponit primum ad duo. scilicet quantum ad principium. quod nihil intulimus etc. Quasi dicat. Sufficit necessitas non superfluitas. quod nihil intulimus in hunc mundum. Job. 1. Nihil egressus sum de utero matris mee etc. Item quantum ad finem. quod nihil auferemus. ps. Dormierunt somnum suum: et nihil inuenierunt omnes viri diuitiarum in manibus suis Job. 27. Diuites cum dormierint nihil secum afferunt. aperit oculos suos et nihil inueniet etc. Eccl. 5. Quomodo venit sic reuertetur etc. Quatum ad necessitatem. quia haec bona sunt propter necessitatem: et indiget homo contra interiora consummationis. et haec sunt alimenta. et contra exteriora corruptionis: et sic indiget homo tegumentis vestium et domo. Heb. ultio. Sint mores sine avaritia contenti presentibus etc. Eccl. 29. Inuitiam vite hominis aqua et panis et vestimentum et domus protegens turpitudinem.

Lectio secunda.

Nam qui volunt diuites fieri: incidunt in temptationem et in laqueum dyaboli: et desideria multa inutilia et nocua que mergunt homines in interitum et perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas: quam quidam appetentes errauerunt a fide et inferuerunt se doloribus multis. Tu autem homo dei haec fuge. Sectare vero iustitiam. pietatem. fidem. charitatem. patientiam. mansuetudinem. Certa bonum certamem fidei apprehendere vitam eternam: in qua vocatus es et confessus bonam confessionem coram multis te-

stibus. Precipio tibi coram deo qui iustificat omnia et Christo iesu qui testimonium reddidit sub portio pilato bonam confessionem: ut serues mandatum sine macula irreprehensibile usque in aduentum domini nostri iesu christi.

Supra ostendit apostolus quod sit questus christianis expediens quia pietas cum sufficientia: hic ostendit quod questus superfluum questum diuitiarum incurrunt vana multa. Et primo ostendit mala que sequuntur ex inordinato appetitu diuitiarum. Secundo assignat rationem ibi. Radix enim etc. Mala autem que sequuntur sunt duplicia. Quaedam enim oriuntur ex hoste exteriori. quedam vero a concupiscentia interiori ibi. Desideria etc. Dicit ergo simus concetti alimur etc. quia qui volunt etc. Et non ad necessitatem sed ad habundantiam diuitiarum incidunt etc. Eccl. 10. Nihil est iniquius quam amare pecuniam etc. Eccl. 5. Qui amat diuitias fructus non capient ex eis etc. Et ponit duo. scilicet temptationes et laqueus. quia primo temptant in quantum diuitie alliciunt et inducunt ad aliqua peccata. 1. thessal. 3. Ne forte temptauerit vos qui temptat etc. 1. cor. 10. Temptatio vos non apprehendat nisi humana etc. Et laqueus. quia diuitie sunt non habentibus ad temptationem: habentibus in laqueum. quia non libenter reddunt eas quas auferunt. puerb. 21. Qui congregat thesauros lingua mendacis vanus et excorsus est etc. Ex parte interiori ponit tria mala. Primo quod incidit in desideria multa. Perfectio enim hominis est quod cor eius congregetur in vnum. quia quod aliquid est magis vnitate est deo simili? qui vere vnus est. ps. Vna petra a domino etc. Sed contra hoc patitur questus diuitias. quia cor eius trahit ad diuersa. Ps. 10. Diuitium est cor eorum nunc interibunt etc. Et hoc ideo quod ibi est thesaurus tuus etc. Mat. 6. Item sunt inutilia huiusmodi modi desideria multiplicia. Primo quod inutilia sunt spiritualiter. quia diuitie non ducunt ad beatitudinem Sap. 5. Quid nobis profuit superbia: aut quid diuitiarum iactantia contulit nobis etc. Eccl. 5. Qui amat diuitias fructus non capiet ex eis etc. Item temporaliter. quia non dant quod promittunt Eccl. 6. Et aliud malum quod vidi sub sole: et quidem frequens apud homines vir cui dedit deus diuitias et substantiam et honorem: et nihil vult anime eius ex omnibus que desiderat: nec tribuit ei potestatem deus ut comedat ex eo. sed extraneus homo deuorabit illud etc. Tertio sunt nocua Eccl. 5. Diuitie conseruate in malum domini sui etc. Et ostendit quod sunt nocuae. quod mergunt in interitum. scilicet in presentem. Propter diuitias multum perierunt. Item in futuro. Unde dicitur. Et perditiones Act. 8. Pecunia tua tecum sit in perditionem. Vel vtriusque refertur ad spirituale damnum. Interitum. id est mortem eternam Ro. 9. Sustinuit in multa patientia vasa ire apta in interitum etc. Et perditionem id est penam eternam que dicitur mors propter penam damnorum. quia sunt quasi perditum damnati. dum non possunt redire in domum suam scilicet eternitatis Job. 21. In die perditionis seruabitur malus et ad diem furoris ducetur. Deinde cum dicitur Radix etc. Ostenditur ratio huius. et hoc ex duobus. scilicet ex natura cupiditatis et experientia ibi. Quam quidam etc. Dicit ergo incidunt in temptationem. Quare? Quia radix omnium malorum etc. Ubi notandum est quod secundum quosdam cupiditas sumitur tripliciter. Quae vobis pro avaritia secundum quod est speciale peccatum. scilicet inordinatus amor habendi diuitias. Quandoque putatur esse generum peccatorum omnium secundum quod importat inordinatum appetitum rei temporalis. et hoc includit in omni peccato. quod est conuersio ad bonum commutabile. Sed sic non est radix sed generum omnium. Tertio modo putatur esse quedam inordinatio animi

Explanatio sancti Thome

ad cupiendū bona tēporalia forādate et hec est habitua
le tñ peccatorum et non in actu. sed est quedam radix oīm
peccatorum. Et dicitur cupiditas radix. et supbia initū
Eccl. 10. Initū omnis peccati est supbia. qz supbia vi
cit corruptionē animi ad recedendū a deo. Arbor autem
a radice habet alimentū et sic peccatū ex parte conuersio
nis ad bonū cōmutabile sumit nutrimentū. Sed credo
qz loquitur de cupiditate fm qd est speciale peccatū. Un
dicit qz volūt diuites fieri. Et hec est inordinat^o amor
pecuniarū. Et ideo dico qz auaricia est radix oīm. Omnia
em peccata consistunt in appetitu. et ideo origo peccato
rū est fm originē appetibiliū. Origō em appetibiliū p
cedit ex fine. Et ideo qro aliqd peccatū hz finē magis de
siderabilē rāto est pei^o. Finis autē alicui^o peccati est de
siderabilis ppter duo. scz ppter seipm. et hoc est excellē
tia. qz ad hoc homo bonum illō vult vt excellat. Et hoc
est superbia. et ideo supbia est initū oīm peccatorū. Itē
ppter aliud et hoc est qd ad omnia valet. et huiusmodi
sunt diuitie. qz per hoc credūt se habere omnia. Ex ista p
te auaritia est radix oīm malorū. ¶ Deinde cum dicit
Quam quidā. ¶ Ostendit idē p experientā et dicit. Ap
petites. qz qro magis habent diuitie. rāto magis deside
rant. Eccl. 5. Auarus nō implebit pecunia. Et incidūt
pmo in dānū spūale. Un dicit. Erauerūt a fide. Qui^o rō
est. qz p sanā doctrinā fidei prohibent mltā illicita lucra
a qbus desistere nolūt et inueniūt sibi aliā doctrinā vbi eis
fit spes salutis. Et hoc specialit^r faciūt vsurarij. Secūdo
qz inservierunt se doloribus multis etiā in pñi. qz sollici
tudo in acquirēdo: timor in possidendo: dolor in amittē
do. Job. 20. Un satiatus fuerit diuitijs artabit. estuabit
et omnis dolor irruet in eū. Et multo magis in futuro
¶ Deinde cū dicit. Tu autē. ¶ Monet ad sequendum
sanā doctrinā et vitandū malā. Et pmo exponit viā quā
sequant. Secūdo alligat eū inductione pcepti ibi. Pcep
ticio. Itē pmo hortat ad vitandū peccata pdicta. Se
cundo ostendit quid agat ibi. Sectare vero. Et qz ser
uus debet imitari dñm suū. qz vt dicit Eccl. 10. Scōz iu
dicē populi sic et ministri eius. ideo dicit. O homo dei.
Quasi dicat. Tu veditus seruituti dei. ps. Ego seruus
tuus. 1. Job. 2. Qui dicit se in illo manere debet sic ille
ambulauit et ipse ābulare. Si igit tu es homo dei: debes
facere sicut xps fecit. Qui vt habet Job. 6. Fugit cū eny
volebat facere regē. Heb. 12. Qui pposito sibi gaudio su
stinuit crucē confusione contēpta. Ergo et tu fuge. ps.
Alongani fugiēs. Quid ergo faciet? Ad duo hortat p
mo scz ad sectādū arma spiritualia. Secūdo ad certādū
in eis ibi. Certa bonum. ¶ Arma autem spiritualia aut
sunt ad faciendū bonū aut ad malū tolerandum. ¶ Pri
mum autē est vel in cōparatione ad proximū cui per duo
ordinamur. scilicet per iusticiā et pietatē seu misericordiā
quia primum sine secundo est seueritas. secundū sine pri
mo est remissio. Quantū ad primū dicit. Sectare iustici
am que cōpetit prelatis Sap. 1. Diligite iusticiā qui iu
dicatis terrā. Itē quantū ad secundū dicit. Pietatez
id est misericordiā. puer. 20. Misericordia et iusticia cu
stodiunt regē et roborat clementia thronus eius. In cō
paratione autē ad deū primū est quod pficit intellectu fi
des. Heb. 11. Sine fide impossibile ē placere deo. Scōz
affectū est charitas. 1. Job. 4. Qui māet in charitate in
deo manet et de^o in eo. Ad sustinēda mala sunt due vir
tutes. scz patiētia et māsuetudo. qz hō in malo duas pas
siones inordinatas incurrit scz tristitiā inordinatā. et irā
que est ex ea. Et ideo patientia est ptra imoderatā tristi
ciā. Luc. 21. In patientia vestra possidebitis animas ves
tras. ¶ Deinde inducit enim ad debitum certamen.
Et primo qualiter certet. Secūdo inducit rationē in qz

tum milites dupliciter pugnāt. scz qnqz ad defendendū
qd habēt. qnqz ad acquirēdū nō habita. et hoc iminet
sanctis. primū vt custodiāt habita scz fidem et virtutes.
Et ideo dicit. Fidei id est p fide custodiēda. Eccl. 4. Al
qz ad mortē certa p iusticia. ¶ Vel fidei. vt p fide vites
peccata. 1. Job. 41. Hec est victoria que vincit mundum
fides vestra. ¶ Vel fidei. id ē vt alios ad eā pueras. Et
dicit bonum. id est legitimū certamē. 1. cor. 9. Omnis q
in agone cōtendit ab omnibus se abstinet. Tunc est bonū
qn abstinet se ab omnibus impedimentis. 2. thi. 4. Bo
nū certamē certant. ¶ Secundo certat ad acqre dū q nō
habēt. Et hec est vita eterna que acqrit p pugnā. Mat.
11. Regnum celoz vim patit: et violētī rapiunt illud. Et
ideo dicit. Apprehende scz quasi tenēs tuo certamē vin
cas vel certes certamē fidei. Et quo premio? Et apphē
das vitā eternā. 1. cor. 9. Hos autē incorrupti. ¶ De
inde cū dicit. In quā vocatus es. ¶ Rationē ponit huius
dicti scz Apphēnde et cetera. Et primo rñdet secūdo qz
si dicat. Dicis qz debeo apprehendere sed non possum.
Immo potes quia debet tibi de iure. qz vocat^o es in ea
a deo et a rege illius regni. Et ideo debes coronari potis
sime. 1. Pe. 2. De teneb^o vos vocauit in admirabile lus
mē suum. Secundo respōdet primo. Quasi dicat. Certa
bonū certamē. quia vediti iuramentū intelligēt et ideo
nō licet tibi repugnare. Tu autē confessus es. ¶ Id est
in consecratione bonū certamē pessus es. Unde dicit.
Bonā pessionē pessus es. qn ordinar^o es in epm. 1. cor.
9. Nā si nō euāgelizaueris. vlt. Dispēratio credita ē
mibi. ¶ Vel pessionē bonā. scz p dēcādo fidē vt eā fues
¶ Deinde cū dicit. Precipio. ¶ Obligat eū ad p dēca ex
pcepto qd primo ponit. Secūdo manifestat quedā victa
ibi. Quē suis. ¶ In pcepto aut pmo testes inducit. Se
cundo commendat pceptū. Tertio ostēdit qd iū fuet p
ceptū. Testes inducit deū patrē et dñm nrm iesum xpm
¶ Dicit ergo. Te monui. sed ne credas qz liceat tibi aliter
facere pcepto tibi. sicut tu debes pcepte subditio tuis
corā deo. Ad duo induxerat apprehēde in qz et confessus
es. Et ideo inducit actorē vite qz viuificat omnia. Dicit autē
deo qui est tora trinitas q est actor vite. Itē hominē xpm
q cōfessus est se esse filiū dei qd est bona pssio fidei nō
stre. Itē commendat mādatum. qz in se iustum et rectū et
irreprehēnsibile ab alijs. Job. 6. Nō inuenietis in lingua
mea iniquitatē. Et qd iū est seruandū? Vt in aduētū dñi
ly vsqz dicit finem intentionis. id est vt p obseruantiam
huius mandati ordines te ad aduētū. ¶ Vel vsqz ad mor
tem tuā. qz qual^o eris in illa: talis inuenietis tūc. Mat.
24. Qui pserauerit vsqz in finē. ¶

Lectio tertia.

Quem suis tēporibus ostēdet beatus
et solus potens. rex regum et domi
nus dominantium: qui solus habet
immortalitatē et lucē habitat inaccessibile
quem nullus hominū vidit. sed nec videre
potest. cui honor et iperū sempiternū amē
Supra apostolus pponēdo pceptum thimotheo pcepit
vt seruet predicta vsqz ad aduētū xpi. et ideo agit h de
xpi aduētū de quo tria manifestat. Primo qz erit tēpo
re cōgruo. Secūdo qz māifestus erit. Tertio ostēdit acto
rem aduētus. Quantū ad primū dicit. Quē suis tēpo
ribus ostēdet. 1. Pe. vlti. Veniet in nouissimis dieb^o
in deceptione illudozes. Et ideo vult ostēdere qz si vī
deatur aduētus tardari: tñ suo tempore ostēdet. Eccl. 8.
3. Omnia tēpna habēt. Eccl. 8. Omni negotio tēpus est

in epistolam I ad Timotheum VI

et oportunitas etc. Congruū tēpus est finis mundi. quia illud tempus est tēpus meitis et collectiois fructus. Et ideo oportet qd veniat in fine. Quantū ad secundū dicit Ostendet id est manifestabit. Acer enim sit visibilis q̄tū ad carnē: tū virtus eius est abscondita. sed tunc etiā diuinitas eius erit manifesta sanctis. reprobi vero solū vis debunt gloriā carnis. Sed q̄tum ad tertiū dicit qd ostēdet eum de⁹ trinitas. Et circa hoc duo facit. qz primo describit adnētum xpi. Secundo in eius cōmendationē p̄rumpens laudat eum ibi. Cui honor etc. Itē circa primū tria facit. Primo actorē aduentus describit ex perfecta operatione. Secūdo ex singulari potestate. Tertio ex inaccessibilitate nature. Primū cū dicit *Beatus* beatitudo enim est operatio p̄fecta que est sup̄me virtutis operatione v̄sposita. Et hec est beatitudo nostra. Dei autē beatitudo est qua cognoscit se. Si enim se nō cognosceret deus nō esset beatus. Gregorius. Deus dū seipso p̄fruitur perfecte gloriosus est. Et conuenient actorē huius aduentus dicit qd beatus est. quia ad hoc est aduentus xpi vt nos deducat ad beatitudinē *Iob. 13.* *Beatus* pro si fuerint reliquie seminis mei ad videndū claritates hierusalē etc. Quantū ad secundū dicit *Solus* potens. p̄s. Potēs es dñe etc. Sed quare dicit solus? Nunquid nō omnia habet potentia immo. s̄ p̄ p̄cipationē. sed solus deus a se essentialit̄. Unde dicit. *Rex regū etc.* Ambrosius. Dñs est nomē potestatis et rex similis. Qui et go habet dñm et reges supra se est subiectus potestati et talis non est potens a se sed ab alio. Si ergo xps est rex regum etc. necesse est qd solus habeat potentia nō ab alio sed omnes ab eo. Et designat duplex potētia dei. scz gubernatiua mūdi cū dicit. *Rex regū* quasi a regimie dicta puer. 20. *Rex* qui sedet in folio iudicij dissipat omne malum intuitu suo. Itē potentia creandi cum dicit. *Dominus* dominantū. p̄s. Scitote qm̄ dñs ipse est deus ipse fecit nos etc. *Apoc. 19.* Et habebat in vestimēto et in femore suo scriptū *Rex regū* et dñs dñantium etc. Quantū ad tertiū dicit. *Qui* solus habet immortalitē et lucem habitat inaccessibilē. Incomprehensibilitas dei ex duobus patet. Primo quia transcendit quicquid in creaturis est cōprehensibile. Secundo quia hoc ipm̄ qd de⁹ est: omnium cōprehensioē excedit. Primū cum dicit. *Solus.* In qualibet enim mutatione est quedā corruptio. q̄a omne quod mutatur in q̄tum huiusmodi desinit esse tale. Illud ergo p̄prie et vere est incorruptibile quod p̄nitus est imutabile. Quelibet autē creatura in se cōsiderata habet aliquā mutationē v̄l mutabilitatē. deus autē est omnino immutabilis. Sed si aliqua creatura est imutabilis. hoc cōuenit ei ex dono gratie. Et ex hoc ostenditur qd natura dei transcendit omne qd est in natura creata. s̄. i. *Regi* seculorū immortalit̄ etc. Quantū ad secundū dicit *Lux* etc. Lux in sensibilibus est principū vidēdi. vñ illud quo aliquid cognoscit quocunqz modo dicitur lux. Numquid qd autē cognoscit p̄ suā formā et h̄z qd ē actu. Unde q̄tum habet de forma et actu: tantū habet de luce. Res ergo que sunt actus quidam: sed nō purus lucētia sunt sed non lux. Sed diuina essentia que est actus purus est ipsa lux *Iob. 1.* Non erat ille lux etc. Deus autē habitabat apud se. et hec lux est inaccessibilis. id est non visibilis oculo carnis: sed intelligibilis. Et tñ nullus intellectus creatus potest ad eum accedere. Notandū est tamē qd dupliciter potest intellectus accedere ad cognitionē nature alicui. scz vt cognoscat et vt cōprehendat. Ad cōprehendendū autē deū impossibile est intellectu puenire. quia sic cognosceret deū vt cognoscibilis est. De⁹ autem perfecte cognoscibilis est quantū habet de entitate et luce. hec autē sunt infinita: ergo est infinite cognosci-

bilis. Virtus autē intellectus creati est finita. Et ideo etiam intellectus xpi nō cōprehēdit deū. Sed alius modus est cognoscendi deū scz attingēdo deū. Et in hoc nullus intellectus creatus p̄ ppria naturalia attingit ad cognoscendū id quod est deus. Et rō huius est. qz nulla potentia potest in aliquid altius suo obiecto. sicut visus ad altius colore. Proprius autē obiectū intellectus est qd est. vnde qd superat qd quid est excedit p̄portionē ois intellectus. In deo autē nō est aliud esse et quidditas eius. Quomodo ergo cognoscibilis est? ergo accedam? ad eū cognoscendū: hic per gratiā et in futuro per gloriā. p̄s. Accedite ad eū et illuminamini etc. Sed qualiter qd de⁹ habitat lucem inaccessibilē? et in. p̄s. Habes et caligo in circuitu eius *Exod. 19.* Moyses accessit ad caliginē in qua erat deus. Respondet dyonisius. Omnis caligo est inaccessibile lumē. Est ergo idē qd hic lumē et ibi caligo sed caligo est in q̄tum nō videt: lumē vero in q̄tum videt. Sed aliquid est inuisibile dupliciter. Vno modo p̄pter se sicut opaca. Alio modo p̄pter excedentiā eius: sicut sol ab oculo noctue. Sic quedā sunt nobis nō conspicua p̄pter defectum sui esse: et quedā p̄pter excedentiā eius et sic deus nobis quodammodo inaccessibilis est. Quē nemo etc. Si intelligat de cōprehensione sic absolute verum est: etiā de angelis. quia solus deus cōprehendit se. Si autē de visione qua attingitur: sic intelligitur tripliciter. Vno modo nemo vidit oculo corporali. Alio modo finitā essentia oculo mentis viuens in carne nisi xps *Exod. 33.* Non videbit me homo et viuēt. Tertio modo nemo vidit quid est deus p̄ seipsum. *Mat. 11.* Nemo nouit p̄ter etc. *Mat. 16.* Caro et sanguis nō reuelauit tibi etc. De⁹ in d̄ prorūpit in laudē dei dicens: Cui est honor etc. Et ponit tria. Primū pertinet ad reuerentiā exhibitionē dicens. Honor qui est exhibitio reuerentiē *Malach. 1.* Si ego pater vbi est honor meus etc. Secūndū ad resplendentiam bonitatis eius cum dicit. Gloria que est clara cum laude noticia que resplendet in noticijs hominū et angelorū *Isa. 42.* Gloria mea alteri nū dabo etc. Tertio ad gubernationē cū dicit. Imperiū sempiternū.

Lectio quarta.

Diuinitibus huius seculi precipe non sublimē sapere. neqz sperare in incerto diuitiaz: sed in deo viuō qui prestat nobis omnia abunde ad fruendū. bene agere. diuites fieri in bonis operibus. facile tribuere. communicare. thasaurizare sibi fundamentū bonū in futurum vt apprehendant bonam vitam. *O* thimothee depositū custodi deuitans prophanas vocū nouitates: et oppositiones falsi omninis scientie: quam quidam promittentes circa fidem exciderunt. *G*ratia tecum Amen.

Supra egit de instructione personarum infirmi stat: hio redit ad materiā suam et instruit eū ad instruendū diuites. Et primo facit hoc. Secundo agit de instructione thimothei ibi *O thimothee* etc. Et semp̄ quādo instruit eū ad instructionē aliorū monet vt non negligat se. Et circa primū primo excludit vitia que solent in diuitibus abundare. Secūdo inducit ad bona ibi *Bene agere* etc. Item circa primū primo proponit vitia que solent esse in diuitibus. Secundo excludit hec reddendo rationē huius ibi *In incerto* etc. Dicit ergo *Diuitibus* etc. Diuitie abundantiam importat. Est autē abundantia spiritualium et

Explanatio sancti Thome

Hec sunt vere diuitie **Eccl. 33.** Diuitie salutis sapientia et scientia timor domini ipse est thesaurus eius etc. **Quedam corporales et hec non sunt vere diuitie quia non sufficiunt.** Et ideo dicit cum quadam diminutione huius seculi. **Bruch. 3.** Qui argentum et aurum in quo confidunt homines thesaurizant etc. **Hic ergo precipit.** Quando de seruis egit non posuit preceptum, quia hoc est virtus quod homo vult auctoritate ad maiores non ad minores. **Et ideo dicit.** Non dimittas propter diuitias et propter statum eorum qui precipias. **Et quid debet precipere? Non sublimis sapere.** id est non sentire aliquem excessum de se. **Numquid hoc est malum? Respondeo.** potest reddi malum ex duobus. **Primo si sublimis sapit de se propter ea que non habet excellentiam veram.** Et hoc est si in rebus temporalibus. unde qui propter exteriorum excellentiam sublimis sapit de se inordinate sapit. et est superbia. **Et tamen carnales non aliam sublimitatem curant nisi istam.** et hec acquiri potest per diuitias. **Eccl. 10.** Pecunie obediunt omnia. **Unde quia diuites huiusmodi hec habent inaniter extolluntur.** Sic alio modo. quia sunt quedam que habent sublimitatem sicut dona spiritualia. **Eccl. 25.** Quam magnus est qui inuenit sapientiam et scientiam etc. **In hijs enim aliquis potest inordinatam sapere sublimitatem non ex natura donorum sed vel attribuendo sibi quod non habet. Vel non recognoscendo a deo ea que habet.** Unde in primis est inordinatio proprie defectu rerum. **In secundis propter inordinationem affectus.** **Secundum vitium in diuitibus est spes mundanorum.** Unde dicit **Meg sperare etc. Job. 31.** Si putavi aurum robur meum et obitium dixi fiducia mea etc. **puer. 10.** Substantia diuitis vobis fortitudinis eius. **Deinde cum dicitur.** In incerto etc. **Assignat rationem monitionis.** In eo enim sperat aliquis unde credit auxilium habere. **Auxilium enim habet a fort. sed diuitie sunt fragiles et leuissimiles.** **Mat. 6.** Nolite thesaurizare etc. **Sed in deo vbi est vera spes ponenda.** **Jer. 17.** Beatus vir qui confidit in domino et erit dominus fiducia eius. **Isa. 1.** Dat omnibus affluentiam. **Sed hoc quod dicitur.** Abunde ad fruendum dupliciter potest exponi. **Uno modo ut fruitio sumat pro gaudio.** et hoc modo est etiam in corporalibus. **Vel ut per hec pueniamus ad fruitionem dei.** **Deinde cum dicitur.** Bene agere etc. **Donet ad operandum bonum.** **Qui autem habent affectum ad diuitias.** primo nituntur ad acquirendum non habitas. **Secundo ut videntur habitas.** **Tertio ut ad finem diuitiarum perueniant.** **Hec tria monet hic aplos primo ut acquirant spirituales diuitias quas non habent.** **Et ideo dicit.** Bene agere etc. **Eccl. 1.** Discite bene facere etc. **Quantum ad secundum sciendum est quod duplex est usus diuitiarum.** **Unus est tenere et alius est dare.** sed principalis est dare. **Et ideo ista duo ponit.** primo ut dent. **Unde dicitur.** Facile tribuere id est sine grauitate cordis interius. **2. cor. 9.** Non ex tristitia aut ex necessitate etc. **Et sine tarditate.** **puer. 3.** Ne dicas amico tuo. vade et reuertere et cras dabo tibi cum statim possis dare **Job. 31.** Si oculos vidue expectare feci. **Secundo ut custodiat non quidem tantum ad suam utilitatem sed ad quoddam commune.** **Unde dicitur ad communicandum.** id est habere eas sicut communes. **Ro. 12.** Nec cessitibus sanctorum communicantes. **Quantum ad tertium ut ad finem thesaurizandi perueniant.** ideo dicitur **Thesaurizare etc.** **Thesaurus spiritualis est congregatio meritorum que sunt fundamentum futuri edificij quod nobis preparatur in celo.** quia tota preparatio future glorie est per merita que acquirimus per gratiam que est principium meriti **Mat. 6.** **Thesaurizate vobis thesauros in celo: vbi neque tinea etc. 1. cor. 9.** Sic currite ut comprehendatis. **Deinde cum dicitur.** **Thimothee etc.** **Instruit ipsum thimotheum.** **Et primo ut bona conseruet.** **Secundo ut ma-**

la denitet ibi. **Deuitas etc.** **Dicit ergo.** **Thimothee** **depositum custodi.** **Depositum hominis est omne bonum quod habet quilibet quod sibi commissum est a deo ut conseruet et multiplicet.** **Eccl. 17.** **Gratia hominis quasi pupillam conseruabit.** **1. cor. 15.** **Et gratia eius in me vacua non fuit.** **Et sic dicit ei ut depositum custodiat.** id est ut se in gratia dei conseruet et multiplicet. **Qui enim abscondit talentum punit.** **Et specialiter prelati habent depositum scilicet curam proximorum et fidelium.** **Job. ultimo.** **Pasce oues meas.** **Heb. ultimo.** **Ipsi peruigilant quasi rationem reddaturi pro animabus vestris etc. 2. thi. 1.** **Bonum depositum custodi.** **Et mala vitare precipit illa que sunt nata contra quinare fidem.** cuius ratio est. quia sic princeps secularis ponitur ad custodiendam unitatem regni: ita spiritualis ad seruandam unitatem spirituale. **Par autem regni consistit in iusticia.** et ideo ille ordinat ad iusticia. **Sed unitas ecclesie est in fide.** et ideo principaliter monet ad custodiam fidei. **Luc. 22.** **Ego rogavi pro te ut non deficiat fides tua etc.** **Similiter autem potest corrumper fides per fallaciam quoniam quilibet scientia.** **Sed sicut dicitur.** **1. elen. 7.** **Fallacia quoniam fit ex voce quandoque ex re.** **Est autem fallacia in dictione et extra dictionem.** **Et sic fides aliquando corrumpitur per alias quas voces inordinatas sicut dicit **Hieronimus** quod ex verbis inordinate prolatis fit heresis.** **Et ideo dicitur.** **Prophanas etc.** **Quia non velle audire aliquid noui est oblatrare contra consuetudines.** **Sed noua prophana non sunt audienda.** **Sed prophana nouitas est quando inducitur aliquid contra fidem.** **Et dicitur nouum ad id quod est antiquum.** **Hoc fecit nestorius quando dixit de virgine maria christotochos.** ut inferret quod non esset mater dei. **Et ideo sancti patres in ephesino concilio instituerunt quod diceret theotochos. 2. thi. 1.** **Formam habens sanctorum verborum que a me audisti in fide et dilectione in christo iesu.** **Et capitulo secundo.** **Prophana et vaniloqua deuita etc.** **Quas deos vos corrumptit per rationes reales et sophisticas.** **Et istud vitandum est.** **Et dicitur.** **Per oppositiones scientie falsi nominis.** quia non est vera scientia: sed apparens. **Scientia enim secundum propriam rationem non est nisi verorum.** **Impossibile autem est quod verum sit vero contrarium.** licet quia deos duo falsa sunt sibi contraria. et ideo impossibile est quod illud quod repugnat veritati diuine que est summa veritas sit verum. **Col. 2.** **Videte ne quis vos decipiat per philosophiam et inanem fallaciam secundum traditionem hominum: scilicet elementa mundi et non secundum christum etc.** **Promittentes.** id est dicentes se habere. **Jer. 10.** **Stultus factus est omnis homo a scientia sua.** **Que non est dei.** quia qui loquitur mendacium ex propiis loquitur. **Job. 8.** **Jer. 2.** **Filij mepheos et raphneos contempserunt te usque ad verticem etc. Eccl. 47.** **Sapientia tua et scientia tua hec decepit te etc.** **Gratia dei tecum Amen.**

Explicit profunda et subtilis explanatio mirifici doctoris sanctissimi thome aquinatis ordinis fratrum predicatorum super prima epistola gloriosi gentium apostoli pauli ad thimotheum.